Эхэ һайхан нютагаа эдэ хамта мандуулая!

БУРЯАД УНЭН

1921 оной декабриин 21-һээ гарана

Бүгэдэ арадай газетэ

1996 НОЯБРИИН 20
Үбэлэй эхин шарагшан гахай һарын 10
СРЕДА
гаратай 4
№222 (19562)
Газетын сэн хэлсээтэ.

ХАРИЛСАА ХОЛБООНОЙ ШЭНЭ ШАТА

Россин Федерациин Гадаадын хэрэгүүдэй министр Евгений ПРИМАКОВОЙ ирэхэн УЛААН-БААТАР албанай хэрэгээр ирэншалһан ушар харилсаа холбоогоо хөгжүлшадань үргэдхэхэ арга олгобо. Россин Гадаадын хэрэгүүдэй министерствын тусхай делегациин бүридэлдэ Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо Владимир Константинович АГАЛОВ оролсоһон байгаа.

Хоёр ороной гадаадын политическэ албан зургаанай хоорондохи хэлсээнэй үедэ Россин Гадаадын хэрэгүүдэй министр Е. М. Примаков экономическа шэнэ эржэ байдалай үедэ Россин Федерациин субъектнүүдэй түрэлэлам дээшэлээ гэжэ зааба. Ушар тиимэһээ Россин делегациин бүридэлдэ Буряад Республикын түлөөлэгшэ оруулагдаһан байна гэжэ тэмдэглээ.

Хэлсээнүүдтэ хабаадаһан В.К. Агалов хамтын хүсөөр дамжуулагдахэ асуудалнуудта гол анхаралаа хандуулба. Түсхайлбал, Сибириин регионуудые Номгон океанай оронуудтай холбодог Улаан-Баатарай түмэр харгыгаар ашаа зөөлгын ашаг үрые дээшэлүүлхэ тухай тэрэ хэлээ.

- Монголой харьяата газар дүгүүрхи түмэр харгыгаар ашаа зөөлгын үнэ сэн хоёр дахин нэмэгдэлтэй болгожо, - гэжэ Монголой Гадаадын харилсаа-үдэй министр **Х.Алтангэрэл** мэдэгдэв.

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын өгшо удаань Хяагта - Алтан-булаг шадар гүрэнэй хилэ дамжалгын пунктын статус ба удэлэмэриин гурим тухай асуудал дээрэ тогтоо. Ушарынь тэдэ, Росси Монгол хоёрой Правительствануудай хоорондо 1995 оной августын 10-да баталһан хэлсээнэй ёһоор тус пунктда уласхоорондын статус олгогдоһон байбашье, гансал нарата үдэрэй туршада хүдэлдэг, аяншалагшадай аша туһада харюусанагүй, автомобиляар аяншалагшад илангаяа хүшэр байдалда ородог юм.

Россин Гадаадын хэрэгүүдэй министр Е.М. Примаков тус асуудал шиидхэхэдэнь Буряад Республикын Правительствада туһалхаб гэжэ найдуулаа. Тиимэ болохолоороо уласхоорондын стандартын хилын пункт болгохо талаар дээдын засагһаа зүбшөөлтэй боложо, ехэ барилга хэхэ эрхэтэй болобо.

Монголой Алтан-Булагта сүлөөтэ экономическа зоно бии болгохо хуулиин проект зохёогдонхой, тус проект Түрэнэй Ехэ Хуралда (парламентда) зүбшэн хэлсэгдэхэ, байгша оной дүүрэтэр баталан абтаха ёһотой гээд Монголой министр Алтангэрэл мэдээсээд, эндэхи хилын пунктые уласхоорондын статустай болгохо хэрэгые дэмжэбэ.

Монголой талаһаа иимэ документ баталан абаха болоходо, манай талаһаа мүн лэ тиимэрхүү хэмжээ ябуулганууд хэрэгтэй болохо гээд тэндэһээ бусажа ерэмсээрээ В.К. Агалов хэлээ.

Россин Гадаадын хэрэгүүдэй министр Е.М. Примаковой Улаан-Баатарһаа Токио нийдэжэ гараһанай удаа **В.К.Агалов** монгол-россин правительствануудай хоорондын харюусалгата секретарь **П. Энхбаяртай** уулзажа хөөрэлдэбэ. Хоёр талые һонирхуулдаг асуудалнуудаар шууд сэхэ хөөрэлдөөн болоо.

Ерэхэ жэлэй түрүүшын хахад жэлдэ Россин премьерэй Монголдо ерэхэ тухай асуудалаар һанал бодолоо хоёр тала элирхэйлээ.

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо В.К. Агалов тэрэ үдэртөө Монголой хүдөө ажахын ба промышленностиин министерствэдэ хэлсээнүүдые хээ. Мал ажал хүгжөөхэ, ургаса ургуулха талаар харилсаха асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдэбэ. Шэрүүбтэр һоһотой хонидые Буряад Республикада худалдадаг болохо, үбһэ тэжээл Монголой тала дайдада бэлэдхэхэ, мал адууһа бэлшээхэ асуудалнуудаар хоёр тала үгээ ойлголсоо.

В.К. Агалов Монгол орондоо харилсаа холбоогоо улам нягтаруулан бэхижүүлхэ шухала, - Буряад ороной экономикые дэлхэйн ажахын хэмжээндэ гаргаха хэрэгтэй гэжэ тэмдэглээ.

В.К. Агаловай Монгол орондо албанай хэрэгээр ябахада, Буряад Республикын Президентын дэргэдэхи Олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй, партинууд, ниитын эмхинүүдтэй холбоонуудай талаар комитедэй түрүүлэгшэ Д.Г. Санжиев, Буряад Республикын Правительствын Хяагтада байдаг түлөөлэгшэ В.Ж. Цыремпилов үдэшэжэ ябалсаа.

Буряад Республикын Президентын ба Правительствын хэблэлэй албан.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ АНХАРАЛДА

Буряад Республикын Арадай Хуралай арбан дүрдохи сесси 1996 оной ноябриин 25-най 10 цагта Арадай хуралай Заседанинуудай зал соо эхилдэхэ.

Депутадууд болон уригдаһан хүнүүд Заседанинуудай залай фойе соо үглөөнэй 9 сагһаа бүридхэлдэ абтаха.

ҮНГЭТЭ ТЕЛЕВИЗОР, ХҮЛЭГҮҮД...

Сагай хүрдын эрьесэ хоосогдошогүй ха юм! Он жэлнүүд, сарнууд, үдэрнүүдэй үрдилдэһэн гүйдэр үнгэрэн ошожо байхань мэдэлтай бэшэ. Һаял ааяма халуун ногоорбайна гэжэһанаһаар байтарнай, "Улаан алаһанай" дээрэһээ бударан ногоо байхые харахада, һонин болоо гэжэ үзэгдэхэл даа.

Эгэл энэ сагта хүдөөгэй ажалшад ямар ба намарайнгаа хүдэлмэриин үнэтэй гаргадаг. "Үбһэ тэжээл бэлдэгдэ, амбаар соо ороохо тарыан бүлгэдэ" гэжэ хара хүлһээ адхажа ябадаһан, халуун хаһаяа түгэсэхэн ажалшад һанаа амарха ёһотой байна ха юм.

Хурамхаанай аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой правленийн шиидхэбэрээр намарай үе сагта эрхимээр ажаллаһан механизаторнууд болон бусад хүдэлмэрилэгшэд һаяхан үнэтэй сэнтэй бэлэг сэлэгүүдтэ, шагналнуудта хүртэжэ, арад зонойнгоо үршоол магтаал дуулаба.

Тус колхозой Элһэнэй бригадын дүй дүршэлтэй комбайнер Эдуард Бадмаевич Галсанов аяар 4365 центнер ороохо сохижо, колхозой чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртөөд, дээдэ шанарай үнгэтэ телевизорэер шагнагдаба.

Тиихэдэ 3811 центнер ороохо сохижо, хоёрдохи һуури эзэлһэн комбайнёр Сергей Галсанов, 3540 центнер ороохо сохижо, гурбадахи һуурида гараһан Эрдэм Раднаев хүлэг морин шанда хүртэбэд.

Тиихэдэ механизаторнууд Арсалан Елбоев, Геннадий Монтоев, Баяр Галсанов, Саян Элбенов, Содой Бадмаев, Николай Цыбиков, Галсанжаб Гуржапов, тарыан ажалай бригадын бригадирнууд Александр Галсанов, Виктор Баянгуев мүн лэ үнэтэй сэнтэй бэлэгүүдтэ хүртэһэн байна.

Степан ОЧИРОВ, манай корр.

ЭНЭ ДУГААРТАМНАЙ:

Эрдэм һуралсалай шэнэ шатада
Газаамнай бэшэ, гэртэмнай оронхой... 2-3

УЛАС ТҮРЫН БАЙДАЛҺАА 3

Буряад Республикын Хуули 4-5

НАҺАНАЙ БЭШЭГ 6

Түрэл хэлэмнай - түшэг хэшэгнай
ОРШУУЛГЫН ГҮРЭНЭЙ АЛБАН НАРАНАЙ ТОЛО ХАРАЖА, НАҺАНАЙ ҮНДЭРЫЕ ДАБЛАЖА 7

СОЁЛОЙ ҺОНИН 8

ТОБШО МЭДЭЭСЭЛНҮҮД

ҺЭРГЫЛЭГТЫ-НИМГЭН МҮЛЬҺЭН АЮУЛТАЙ! ДҮТЫЕ ХАРАЖА...

Дулаан ута намарһаа боложо республикымнай томо томо гол нуурнууд үбэлэйнгөө зузаан мүльһөөр үшөө хушагданагүй. Иимэ мүльһэнэй хэды аюултайе хүнүүд һайн мэдэжэ, ойлгожо байбашье, хэрэгээр ябахадаа, харгыгаа сэхэлхэ гэжэ оролдон, юумэ тоодоггүй зантай. Тэд дүтые хаража дүрбэ хонобо гэлсэдэг лэ ха юм даа.

Эгээл нэгэ иимэ аюултай оһол үнгэрһэн субботын үдэр Байгал далайн Чивыркуйска буланда болобо. Эндэхи нютагай М. гэжэ хүн хүндэ вездеходоор һайн бэхижээгүй мүльһэн дээгүүр уһа гаталжа, эрьеһээ 100-аад метр холо ошоод ябатараа юлэрэн доошоо шэнгээ. Арбаад хүн, тэдэнэй тоодо 3 водолаз тэрэнэй бэеые бэдэрээд олоодүй байһаар.

ҺАНААГАА ЗОБООД АБАБАД

Эртэ үглөөгүүр Улаан-Үдэ хүрэжэ ерэдэг "Улаан-Үдэ - Наушки" гэжэ поезд Шэнэ-Комушка станцида саг зуура зогсоогдожо, нэгжэлтэ шалгалтада оробо. Ушарынь хадаа, тус поездын Загастай-Тохой хоёрой хоорондо ябахадань, танигдаагүй хүн Загастай станцыһаа хонходожо, тэндэ тэһэрэлгын түхеэрэлгэ тодхоотой гэжэ мэдээсээ. Тэрэ доронь поезд байлгангүй бэдэрэлгын хүдэлмэриябуулагдаа, тиигээд Шэнэ-Комушка хүрэжэ ерэхэдэнь, ОМОН-ой сэргэшэд шалгалта хээ. Тэд юуншье олдоогүй. Энэ үедэ поездоор ябаһан 30-аад хүн бага зэргэ һанаагаа зобоод абабашье, элүүр мэндэ Улаан-Үдэ хүрэжэ ерээ.

ХЯМДАДАНЬ ХОРХОЙТОҺОНОЙ ҮЛҮҮ

Үнгэрһэн 8 һарын туршада шанар муутай эдеэ хоолһоо ботулизм гэжэ аюултай үбшэнөөр үбдэхэ 9 ушар болоһон байна. Тиихэдэ 1 хүн наһа бараа.

Үйлсын наймаашадһаа дабһалагдаһан загаһа (бухы энэ ушарай 8-дань - омуль байгаа) абажа эдиһэн лэ хүнүүд гол түлэб энэ үбшэндэ нэрбэгдэнэ. Бухы гуримыень сахингүй дабһалагдаһан лэ загаһанда энэ үбшэнэй эхин - Е түхэлэй токсин байдаг байха юм. Муу шанартай иимэ үбшэнтэй загаһа гу, али бэшэшье юумэ эдиһэн хүнэй бэе оройдоол 2 часай үнгэрһэн хойно муудажа, нюдэндэнь харлажа, шүрбэһэнишь татахаһаа эхилээд, бэшэшье шэнжэнүүд үзэгдэжэ, хорлогдоһон хүн дары наһа баража болохо. Ушар тиимэһээ үйлсэһөө, ямаршье үнэмшэлгэ, гэриэлгэгүй хүнһөө, хэды хямда байгаашье һаань, илангаяа эдеэ хоолой зүйл, загаһа абахаяа һэргылхэл хэрэгтэй.

В. ШАГДУРОВ.

Эрдэм hуралсалай

ГАЗААМНАЙ БЭШЭ, ГЭРТЭМНАЙ

БЭРХЭТЭЙ хүшэр саг газаамнай бэшэ, гэртэмнай оронхой, хүн зоной сэдьхэл бодолые "зоргоороо" худхуулжа, хуймуулжа байна. Энэ хүндэ сагай ташуурта дайрагдаагүй хүн, эмхи зургаан, ажахы, предприяти манда байхагүй. Тэрэ тоодо эрдэм hуралсал ороо бэд даа.

Теэд бэрхэшээлhээ айгаад, Буряад ороной эрдэм hуралсалай эмхи зургаануудай үмэнэ табигдаhан гол шухала асуудалнууд тухай хэлэнгүй байха аалди? Үгы ааб даа.

Буряад ороной эрдэм hуралсалай бүридэлдэ юун ородог бэ? Хүүгэдэй саадhаа эхилээд, дээдэ hургуули хүрэтэр - hуралсалай бүхы зургаанууд эндэ тоологдохо зэргэтэй. Онсолбол, мүнөө үедэ hургуулиин наhа гүйсөөгүй үхибүүдые хүмүүжүүлдэг 383 эмхи зургаан Буряад орондо ажаллана. Дүн хамта 31600 багашуул эдэ эмхинүүдтэ хүмүүжүүлэгдэжэ байдаг. Гадна hургуули-саад гэгдэдэг 98 комплексдо 4200 үхибүүд хүмүүжүүлэгдэжэ байдаг гэшэ. Юрэнхы эрдэмэй 606 hургуулида 192000 hурагшад ном үзэнэ. Юрэнхы эрдэмэй hургуулинуудай тоодо 16 гимнази, лицей ородог. Гадна эрэмдэг, бэе муутай хүүгэдые hургажа байдаг 16 hургуули байха. 420 үншэн үрөөhэн үхибүүдые тэдхэжэ, хүмүүжүүлжэ байдаг хүүгэдэй 7 байшан бии. Техническэ мэргэжэлдэй 43 училищи (12-нынь мэргэжэлтэ лицейнүүд) 15500 эдиршүүлдэ элдэб түхэлэй мэргэжэл олгожо байдаг. 18 тусхай дунда hургуулида 12000 оюутад hурана. Дээдэ эрдэмэй 4 hургуулида 20000 гаран оюутад hуража байдаг.

Наяад онуудай hүүл багта эрдэм hуралсалые нютагай үндэhэн шэглэлтэй болгохо ябуулга эхилhэн юм. Энэ ябуулгые эрдэмтэд, hуралсалай мэргэжэлтэд эрхилээ hэн. Тиигэжэ "Буряадай эрдэм hуралсалай хүгжэлтын хараа бодолнууд (концепци)" зохёогдоо. Эдэ хараа бодолнуудай шиидхэхы ёhо гуримынь ямар бэ?

Нэгэдэхеэр, эрдэм hуралсалые демократис түхэлтэй болгохо. Хоёрдохёор, хүгжэлтын өөрын стратеги, программа байгуулха эрхэ региондо, нютаг бүхэндэ олгохо. Гурбадахяар, hуралсалые түрэлхи хэлэн дээрээ ябуулха эрхые бэелүүлхэ. hурагшадые болон дээдэ hургуулида hуража ябаhан залуушуулые үндэhэн соёлдо хамжуулха, мэдэсэ үргэдхэдэг предмедүүдэй удхада, байгуулгада үндэhэтэнэй, нютагай зүйлнүүдые олоор оруулха, hурасалай элдэб түхэлнүүдые бии болгохо, үсөөн тоото арадуудай хэлэ hэргээхын тула эрхэ нүхэсэл байгуулха гэхэ мэтын асуудалнууд тобойлгогдонхой юм.

Үндэhэн арадые hэргээн бодхоохын тула, үндэhэтэнүүд хоорондын харилсаае болбосоруулан hайжаруулхын тула али болохын hайн арга нүхэсэл бии болгохо гэжэ тэрэ хараа бодолнууд соо хэлээтэй юм.

Мүн мэргэжэл олгодог hуралсалые үндэhоорнь хубилгажа, тэрэнэй зорилгые, уг удхые, онол аргые эрдэм техникын дэбжэлтын шэнэ туйлалтануудтай, Буряад Республикын социально-экономическа хүгжэлтын эрилтэнүүдтэй зохилдуулха гэжэ хараалаатай. Гэхэтэй хамта арадай үйлэдбэриие (аpha шүрбэhэ элдэхэ, агнуури эрхилхэ гэхэ мэтэ), үндэhэтэнэй уран шадабариие (дархалалга, урлалга) hэргээн хүгжөөлгые хараадаа абалсаха шухала. Мэргэжэлэй hургуулинууд хадаа түрэлхи хэлэ, үндэhэн соёл, заншалта үйлэдбэри мэдэдэг хүдэлмэришэдые бэлдэлгые хангаха ёhотой байгаа. Энээнтэй дашарамдуулан залуушуулай дунда ерээдүйнь мэргэжэл шэлүүлхэ хүдэлмэри училищи бүхэндэ, аймаг, нютаг бүхэндэ, хото газарта, , бүхы республика дотор ябуулха гээшэ эгээл түрүүшын зорилго гэжэ тоологдоно. Энэ юундэ хэрэгтэй юм гэбэл, залуу хүн бүхэн тон өөртөө зохимо, хүн бэеынь, оюун ухаанайнь эрилтэдэ зохимо - hаhанайнгаа эгээл шухала мэргэжэл олохо, шэлэхэ зэргэтэй бшуу.

Буряад Республикын эрдэм hуралсалай үмэнэ байhан орёо хурса гол шухала асуудалнуудhаа уламжалан, республиканска, нютаг нютагай шиидхэхы шанартай хуули ёhоной актнууд, зүбшэлэгнүүд, программануд баталагдан абтаhан байха.

1992 ондо орон доторнай "Эрдэм hуралсал тухай" хуули баталагдан абтаа hэн. Харин Буряад орондо эрдэм hуралсалда хабаатай Хуули найруулагдажа, 1993 оной июниин 2-то тэрэ үеын Верховно Соведэй сесси дээрэ баталагдан абтаа hааб даа.

Эрдэм hуралсалай hалбарида гүрэнэй политикын гуримууд соо шэнэ зүйлнүүд бии:

гүрэнэй ниитэ hуралсал түлөөhэгүй байхын хажуугаар, конкурс дабажа, hурагшад hургуулида абтаха болоно;

hуралсал-хүмүүжүүлгэдэ бүхэдэлхэйн, Россин болон нютагай үндэhэн зорилгонуудые хоорондонь зохилдуулха.

Нютагай үндэhэн гуримуудые хүгжөөлгэдэ хуули ёhоной хэдэн актнууд шухала удха шанартай. Онсолбол, "Буряад Республикын арадуудай хэлэнүүд тухай" Хуули, "Соёл тухай" Хуули, "Залуушуулай политика тухай" Хуули.

1993-1995 онуудта манай республикын засаг түрэ хадаа түбэй захиргаануудтай хэдэн хэлсээ баталhан юм. Тэрэ хэлсээнүүд гээшэ Буряад Республикын hуралсалай болон эрдэмэй hалбаринууд туташаа Россин Федерациин национально-нютагай политикын гуримуудые саашадань хүгжөөхэ талаар горитой удха шанартай байгаа. Онсолбол, 1993 оной июниин 25-да Буряад Республикын Министриүүдэй Совет Россин Федерациин Эрдэм hуралсалай министерство хоёрой хоорондо хэлсээн баталагдаhан байгаа. Гадна Россин Федерациин дээдэ hуралсалай талаар комитедтэй Буряад Республикын засаг түрын баталhан хэлсээн шухала удха шанартай байhан юм.

Энэ мэтээр манай республикын эрхэ түлөөлэлгэнүүд уламжалан тодорхойлогдоhон гээшэ. Буряад Республикада материально-мүнгэн hангай болон кадрнуудай талаар дүгүй дунда зүйлнүүд биишье hаа, hуралсалай үндэhэнэй-регионально системэ тодорхойгоор хүгжэжэ эхилээ. Энэ юун дээрэ харагданаб гэхэдэ, эрдэм hуралсалда, мүн hургалгын үндэhэн эмхи зургаануудай хүгжэлтэдэ шэнэ хандаса бии болоо.

Шэнэ түхэлэй политикынь болон экономическа оршонь байдалда hуралсалай үндэhэн байгуулалтые хубилгаhан шэнэдхэлгын асуудалнууд гол шухала болоо. Үндэhэтэнэй хоорондохи харилсаануудай зүрилдөөнүүд зарим олонхи ушарта hуралсалай болон хүмүүжүүлгын байдалhаа дулдыдадаг гэжэ мэдээжэ.

Үндэhэн hуралсал гээшэ дэлхэй түби тухай, хүн түрэлтэнэй баялиг тухай, мүн оронойнгоо эрхэтэн, арадайнгаа

Буряад Республикын Арадай Хуралда

"ЭРХЫДЭЭ ЭМТЭЙ ХҮНҮҮДЭЙ БАЙБАШЬЕ..."

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар комитет Кабанскын райондо парламентын зүбшэн хэлсэлгэ hаяхан үнгэргэбэ. "Буряад Республикын хүн зониие туберкулёзhоо хамгаалха тухай" асуудалаар дэлгэрэнгы хөөрэлдөөн болоо.

Республикын туберкулёз аргалдаг диспансерэй ахамад врач Г-Д. ДУГАРОВА "Буряад Республика дотор хүн зоной туберкулёзоор үбшэлэлгын байдал" гэhэн элидхэл хэбэ. Тиихэдэ "Буряад Республикын хүн зониие туберкулёзhоо хамгаалха тухай" Буряад Республикын Хуулиин проект тухай асуудалаар республикын элүүрые хамгаалгын министрэй орлогшо В.В. БУБЕЕВ элидхэhэн байна. Парламентын зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадагшад Кабанскын райондо байдаг хэдэн диспансернүүдэй байдалтай танилсаа, врачнууд болон үбшэн хүнүүдтэйнь хөөрэлдөө.

Буряад Республикын Парламентын зүбшэн хэлсэлгэ дээрэhээ хэгдэhэн тэмдэглэлнүүдые уншагшадай анхаралда дурадханабди.

ТОО, БАРИМТАНУУД ЮУ ХАРУУЛНАБ?

Арад зоной эмхэ элүүр байдал ямаршье гүрэнэй демографическа байдалые элирхэйлдэг байна. Тиимэhээ 2000 ондо Россин гүрэнэй, мүн Буряад Республика дотор энэ талаар байдалнай ямар байхаб гэhэн асуудал хүн бүхэниие hонирхуулха ёhоороо hонирхуулна. Бидэ мүнөө эндэ хүнэй баярламаар бэшэ тоонуудые дурдаха баатай болонобди. 1988 ондо орон доторнай 2,5 миллион үхибүүд түрэдэг байгаа hаа, 1995 ондо 1,3 миллион үхибүүд түрөө. Уридшалан тооложо үзэhэнэй ёhоор, 2000 ондо 1 миллион үхибүүд түрэхэ гээд тухайлагдана. 1996 ондо 1000 хүндэ тоолобол, 9 үхибүүн, харин 2000 ондо 7 үхибүүн түрэхэ гээд тухайлагдана. Экономическа байдалай муу дээрэhээ хүнэй наhа бараха ябадал түргэдөө. Россин Федерациин Элүүрые хамгаалгын министерствын мэдээсэhэнэй ёhоор, 2000 ондо түрэhэн үхибүүдhээ 2 дахин үлүү хүн наhа бараха юм.

Россин Федерациин эрэшүүл Японой болон США-гай эрэшүүлдэ орходоо 20 наhа багаар ажаhуна. Экономическа бирагүй байдал, архи, тамхин, бусадшье муу муухай юумэн арад зоной ажабайдалда ехээр нүлөөлнэ. Мүнөө Буряад Республика дотор туберкулёз үбшэнэй hүжэрhэн дээрэhээ тус асуудалда тон ехэ анхарал хандуулха ушартай бологдоно. hүүлэй 4 жэлэй туршада туберкулёзоор үбшэлэгшэдэй тоо 3 дахин ургаа, үхибүүдэй тоо 2,5 дахин ургаhан байна.

Россин Федераци дотор 1990 ондо дунда зэргээр 100 мянган хүндэ абажа тоолобол, 34 хүн байгаа hаань, Буряад Республикада 45 хүн. Россин Федерацида 1996 ондо 57 хүн байбал, Буряад Республикада 123 хүн тоологдожо байба. 1990 ондо Россин Федерациин дунда зэргээр 8 үхибүүд туберкулёзоор үбшэлөө hаань, Буряад Республикада 2 дахин олон , 1995 ондо 13 үхибүүнэй туберкулёзоор үбшэлөө hаань, манай республикада 3 дахин олон байба. Эдэ болон бусад тоо, баримтануд Буряад Республика дотор туберкулёз үбшэнэй, тэрэ тоодо уушханай ханяаданай пилээд дэлгэржэ байhые элеэр гэршэлнэ.

ГАРАА ДЭЛГЭЭД hУУЖА БОЛОХО ААЛ?

Буряад Республикын Арадай Хуралай сесси дээрэ баталан абтахаар "Буряад Республикын хүн зониие туберкулёзhоо хамгаалха тухай" Буряад Республикын Хуулиин проект бэлэн болонхой юм. Тус Хуули Арадай Хуралай байгша оной ноябриин 25-да хүдэлмэриеэ эхилхэ арбан хоёрдохи сесси дээрэ баталан абтахаар хараалагдаба.

Республикын Арадай Хуралай социальна политикын талаар комитедэй түрүүлэгшын орлогшо **Б.Н. Намдаков** ороло үгэ хэлэхэдээ, республика доторнай туберкулёз үбшэнэй hүжэржэ байhан ушар шалтагаануудые тоолохо зуураа, ороноймнай, мүн республикымнай экономическа байдал hимэ байдалда ехээр нүлөөлнэ гэжэ тэмдэглэбэ. Туберкулёз үбшэнтэй урагшатайгаар тэмсэхын тула, **нэгэдэхеэр,** туберкулёз үбшэниие элирүүлхэ, **хоёрдохёор,** тиимэ үбшэнтэниие аргалха, **гурбадахяар,** туберкулёзой саашаа таран дэлгэрхэгүйн тула хэмжээнүүдые абаха хэрэгтэй гэжэ онсолоо.

Даб дээрэ эдэ гурбан зорилго бэелүүлхэ аргагүй байhанаа мэдэрнэбди гэбэ.

Буряад Республикын элүүрые хамгаалгын министрэй орлогшо **В.В. Бубеев** элидхэл хэхэдээ, "Буряад Республикын хүн зониие туберкулёзhоо хамгаалха тухай" Буряад Республикын Хуули" тон хэрэгтэй гэжэ мэдүүлбэ. Тус хуулиин үндэhоор уушханай ханяадан болон туберкулёз үбшые аргалха хэрэгтэ нүлөөлөөгүй тушаалтад болон бусадшье хүнүүд захиргаанай болон уголовно харюусалгада хабаадуулагдаха ёhотой гээд тэмдэглээ.

Буряад Республикын туберкулёз аргалдаг диспансерэй ахамад врачай орлогшо **Н.Б. Бандеевэй** мэдээсэл шагнаба. Тэрэ республикын туберкулёзно диспансернүүдэй бирагүйхэн байдал тухай, эм домой, эдеэ хоолой дуталдадаг тухай хөөрэжэ үгөө. Мүнөө диспансернүүдтэ аргалуулагшадта 50 процент мяхан, 50 процент сагаан эдеэн, 83 процент жэмэс нормоhоо багаар үгтэнэ. Нэгэ хүндэ абажа тоолобол, үдэр бүри 11725 түхэриг гаргашалагдаха ёhотой аад, 3991 түхэриг мүнгэн гаргашалагдана.

Н.А. Семашкын нэрэмжэтэ республиканска больницын врач, Арадай Хуралай депутат **М.П. Рябов** үгэ хэлэхэдээ, туберкулёз үбшэн 1997 ондо ехээр дэлгэрхэ туйлдаа хүроод байна гэбэ. Олон жэлдэ баригдангүй унжагайрhан республиканска тубдиспансерэй байшан ерэхэ жэлдэ ашаглалгада туташаахын, уушханай ханяаданай, мүн туберкулёз үбшэнэй дэлгэрэн hүжэрэлгые болюулхын тула Арадай Хурал тус хуули баталан абаха ёhотой, энэ талаар бишье депутат байhан тула ороддолго гаргахаб гэжэ хэлээ.

Республикын эрдэм hуралсалай министрэй орлогшо **Л.И. Казюка** иигэжэ хэлэбэ: "2300 гаран hурагшад уушханай ханяадатай гэжэ элирүүлэгдээд байна. Хүүгэдэй санаторинуудта аргалуулдаг hурагшадые эм домоор, бусадшье зүйлнүүдээр хангаха асуудал муугаар шиидхэгдэнэ. Иимэ шухала асуудал зүбшэн хэлсэлгэдэ республикын Финансын министерствын түлөөлэгшэд юундэ хабааданагүйб? hурагшадай эхэ эсэгэнэрэй мүнгоор, заримдаа урьhаар абаhан мүнгоор аргалуулгын байшаннуудые заhабарилнабди. Эмиэлгын эмхи зургаануудай материально-техническэ баазые hайжаруулха саг тулажа ерээл".

Кабанскын районой Сэлэнгын туберкулёзно диспансерэй ахамад врач **В.И. Ланько,** республикын дотоодын хэрэгүүдэй министрэй орлогшо **А.Г. Цыдыпов,** Кабанскын районой оohэдын хүтэлбэриин толгойлогшын орлогшо, Арадай Хуралай депутат **А.В. Пермяков** болон бусад үгэ хэлээ.

"Эрхыдээ эмтэй, долёобортоо домтой хүнүүдэй" байбашье, эмиэлэгын хүдэлмэри hайнаар ябуулжа шадахагүй байhамнай харамтай," гэжэ Арадай Хуралай депутат А.И. Кардаш хөөрэлдэжэ байхадаа хэлээ hэн. Тэрэнь шье зүб ааб даа.

Парламентын зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадагшад Буряад Республикын Правительствада, Арадай Хуралда, республикын нютагай оohэдын хүтэлбэриин толгойлогшонорто дурадхалнуудые оруулаа.

Жэшээлхэдэ, "1997-2000 онуудта республика дотор туберкулёзтой тэмсэхэ талаар хойшолуулашагүй хэмжээнүүд" гэжэ программые мүнгэ зоореэр хангаха, туберкулёз саг дарыдань элирүүлхэ талаар нүүдэл 3 флюорограф худалдан абаха мүнгэ оложо үгэхэ, республиканска туберкулёз аргалдаг диспансерэй шэнэ байшаниие 1997 оной нэгэдэхи кварталда ашаглалгада оруулха гэhэн дурадхал Буряад Республикын Правительствада оруулагдаба.

С. ОЧИРОВ.

ШАГНАЛ

Соёл болон литературые хүгжөөлгэдэ габьяатай байhанайнь ба зохёохы ажалдаа амжалтануудые туйлаhанайнь түлөө Буряад Республикын Президент 1996 оной октябриин 31-нэй Зарлигаар Түнхэнэй аймагай Мунко Саридагай нэрэмжэтэ литературна нэгэдэлэй гэшүүдтэ Буряад Республикын **хүндэтэ нэрэ зэргэнүүдые** олгобо гэбэл:

"Буряад Республикын арадай поэт"

Тапхаев Лопсон (Леонид) Дунзыновичта - Буряадай номой хэблэлэй ахамад редактор.

"Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ"

Бильтагуров Василий Аранчиновичта - "Мундарга" сониной корреспондент.

Таханов Владимир Добшоновичто - "Саяан" сониной корреспондент.

Юбухаев Жо Долгоровичто - "Саяан" сониной редакторай орлогшо.

"Буряад Республикын габьяата багша"

Машкинова Екатерина Ивановнада - техническэ мэргэжэл олгодог 32-дохи училищиин директорэй орлогшо.

Митрикова Сырен-Дулма Доржиевнада - Галбын дунда hургуулиин багша.

* * *

Дорohоо ургажа ябаа залуу үетэниие түрэл хэлэндэнь дуратайгаар хүмүүжүүлгэдэ габьяатай байhанайнь түлөө Буряад Республикын Президент 1996 оной октябриин 31-нэй Зарлигаар Түнхэнэй аймагай Мунко Саридагай нэрэмжэтэ литературна нэгэдэлэй гэшүүдтэ **"Буряад Республикын габьяата багша"** гэhэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгобо гэбэл:

Матуева Евгения Базыровнада - Тоорын дунда hургуулиин буряад хэлэнэй ба литературын багша.

Сыренова Галина Сыреторовнада - Жэмhэгэй дунда hургуулиин буряад хэлэнэй ба литературын багша.

шатада

...РОНХОЙ...

...ри сада боложо, залуу ...ей хүмүүжэн хүгжэхэ ...о үндэhэн арадай соёл, ...ухаанай үнэтэй зүйлнүүд ...үйсэдлүүрэн мэдэсэ үгэхэ ...гай.

...аатал, национальна шэнэ ...тикын, арад бүхэнэй ...ее ооhэдыгоо ...хойлхо, хэнhээнье ...дахагүй, хамгаалагданги ...ье. мэдэрhэн политикын ...жа байhан лэ оршондо ...н демократис шэглэлтэй ...эн hуралсал бэелүүлэгдэхэ ...ой. Республикада нэрэ ...эн үндэhэн арадай бодото ...анхаралда абтангүй байха ...

...уралсалай удхын, бүхы ...ралтын түбэй ...ануудhаа хатуугаар ...дажа байhан саата үндэhэн ..., үндэhэн соёл гээшые ...ө үлөөхэ оролдолго дэмы ...а. Түрэлхи хэлые шудалха, ...эн соёлоо хүгжоохэ, ...йнгаа материальна болон ... ухаанай соёл ...соролдо залуушуулые ...аан дурлуулха, ургажа ...ай үетэнэй сэдьхэлдэ ...эн хүнэй мэдэрэл, хүн ба ...эн нэрэ түрэеэ хүндэлхэ ...а бүрилдүүлгые hуралсалай ...системэ хангаха аргатай. ...нэхөөрөошье, хараад үзэел ... Үнэрhэн жэлнүүдтэ, ...ааа hүүлэй 30-40 жэл соо ...бүряадууд хэлэеэ мэдэхэеэ ...нтоо. Угсаата зонойнгоо ...й ёhо заншалhаа огто таhарангяар урган хүмүүжэнэ. Олон зуугаад жэлдэ үндэр үбгэдэй сахижа ябаhан ёhо гуримые залуушуулай мэдэхээ болёод байхада, хэн гэмтэйб? Түхэл маягаараа үндэhэн, уг удхаараа социалис соёл болбосоролой мандажа байhан тухай хоёhон хубхай хөөрэлдөөнэймнай үрэдүн энэл гүб даа!

Үндэhэн хүмүүжүүлгын гол асуудалнуудые шиидхэлгэ гээшэ буряад арадай энэ түбидэ арад зандаа үлэхэ хэрэгтэ, саашанхи дэбжэлтэдэнь шухала үүргэ дүүргэхэ зэргэтэй. Нацинуудай ооhэдөө ооhэдыгоо тодорхойлго, бэеэ даанги байдал хадаа имагтал газар уhанай талаар бэеэ хорёолоод байха бэшэ, харин этническэ, этно-соёлой, оюун сэдьхэлэй талаар ооhэдыгоо мэдэрэлгэ, этническэ, этно-соёлой талаар ооhэдыгоо тодорхойлго болоно. hүргуулинуудта түрэлхи хэлэн дээрээ ном заангүйгөөр, үндэhэн мэдэрэл, хүн бэеэ хүндэлэлгэ, үндэhэтэнэй омогорхол хүнэй ухаанда огто бии болохогүй. Хүн хүнэй эрхэ сүлөөшье арадай бэеэ дааха эрхэгүйгөөр байжа шадахагүй. Тиимэhээ мүнөө үедэ хүнэй аша туhа хадаа нациин аша туhаhаа дээдэ тээ гэhэн тезис научна талаараа худал болоно.

Мүнөө үндэhэ яhатанай хоорондохи харилсаае, бэе бэеэ ойлголсохо ябадалые hайжаруулхын тула ниитэ гүрэнэй хэлэ hайнаар мэдэхэhээ гадна, тусхайтаар мэдэрэгдэhэн нютагай хэлые бүгэдэ зон үзэхэ болоно гээшэ. Буряад болон ород хэлэнүүд hургуулиин hуралсалхүмүүжүүлгэдэ харилсаа нэгэтэй.

Түрэлхи хэлэн дээрэ таhалгаряагүй hуралсал ябуулха, тэрэниие үргэдхэхэ хараа шугам Буряад Республикада бэелүүлэгдэжэ эхилэнхэй.

hуралсалай региональна системэ юу хараалнаб гэхэдэ, республикада ажаhуудаг үндэhэ яhатан - ородууд, татаарнууд, украинецууд, ортонгууд болон бусад (hайн дураараа) буряад хэлэ шудалха аргатай болохо юм.

Мүнөө үедэ тохёолдоод байhан бэрхэшээлнүүдэй шүдэр тушаа шэнги болоод байбашье, hургуулинуудаа, багшанараа үсөөлхэ эрилтын дээрэhээ табигдажа байбашье, бэелүүлхэ зорилгоёо бэелүүлжэл байхабди. Юундэб гэхэдэ, эрдэм болбосоролгүй арадаа болгоо haамнай, мунхаг харанхы оршондо хүргөө haамнай, ерээдүйн үетэн маниие хүлисэхэгүй.

Юундэб гэхэдэ, газаамнай гааража байhан хүшэр бэрхэшээлтэ саг газар дээрэ мүнхэдөө тогтошоо бэшэ. Баатар арадаймнай оролдолго хэшээлээр hайн саг тэхэрихэ гэжэ этигэнэбди!

С. НАМСАРАЕВ,
Буряад Республикын эрдэм hуралсалай, дээдэ hургуулиин болон эрдэмэй эмхи зургаануудай талаар министр, педагогическа эрдэмэй доктор.

Буряад Республикын Правительствада

ЯЛАРhАН ЛЭ ЮУМЭН АЛТАН БЭШЭ

...оссии Правительствahаа урьhаламжа болгон ...ааан 750 килограмм алтан тухай олондо мэдээсэл ...аадаг хэрэгсэлнүүд элдэб материалнуудые ...лhон байхал даа. Мүнгэн hангай ехээр ...алдажа байха үедэ "алтан урьhаламжа" ...этэй байhаниинь бултанда ойлгосотой байгаа ...той. Имагтал тэрэ алтаяа хэр зэргэ ашаг ...эйгөөр хэрэглэhэн тухай асуудалаар нилээд ...ааан гарahан гэшэ ааб даа.

...ол шухалань юуб гэхэдэ, России ...вительствын урьhаламжаар үгэhэн 750 ...рамм алтан үшөө зоори бэшэ гэжэ мэдэхэ ...той байгаабди. Ушар тиимэhээ тус алтаяа ...эн болгохо" банк хэрэгтэй болоhон юм. ...хагай "Мано-Банктай "хэлсээн баталагдаhан ...1996 оной дүүрэтэр тэрэ 750 килограмм алтанай ...о хахад сэнгынь түлэгдэхэ, нүгөдэ хахад ...ынь 1997 оной дүүрэтэр түлэгдэхэ гэжэ ...эн соо заагдаhан байгаа.

Энээхэн юрын асуудал дэбэргэхэ, Правительствын ажалда алдуу эндүү олохо гэhэн hанал бодолтой хүнүүдэй оролдолго эрмэлзэлынь хоёhон ябуулга болоод hалаба гэхэдэ, алдуу болохогүй ха.

Буряад Республикын Президент тус асуудал зүбшэн хэлсэлгэдэ олон хүнүүдые урижа, хэрэг ёhо мэдэхэ байдалай оршондо тус асуудал зүбшэн хэлсэгдээ.

Республикын банкнуудта алтанай түлөө орohон мүнгэн алта олзоборилгын промышленностьда, Тимлюйн асбоцементнэ хэрэгсэлнүүдэй заводтошье hомологдон эльгээгдээ. Дэлгүүрэй экономикын элдэб эсын "хүлеэгдээгүй" ёhо гуримуудта hураажа, дүй дүршэлтэй болоо байhан үе саг гээд бү мартаял.

Буряад Республикын Президентын, Правительствын хэблэлэй албан.

ҮҮСХЭЛ ОРОЛДОЛГОНЬ ЕХЭЛ hЭН

Аграфена Эрдыниевна Бубеева хэдэн арбаад жэлдэ Хурамхаанай аймагай Дэрээнэй совхоздо отарын ахалагша хонишоноор ажаллаhан юм. Аграфена Эрдыниевна өөрөө 100 эхэ хонинhоо зарим жэлдэ 105-107 хүрэтэр хурьга тодожо абадаг бэлэй.

- Даажа абаhан отарань жэлhээ жэл бүри 100 эхэ хонинhоо адагынь 90-95 хурьга абаад, тэдэнэйнгээ амидын шэгнүүрые 20-21 килограмм болгодог, нооhо хайшалха түсэбөө холо үлүүлэн дүүргэдэг hэмди, - гэжэ сүгтаа ажаллаhан хонишон Санжадма Бадалаева хөөрэнэ.

- Тунжинай-Нугын хонишод совхоз соогоо түрүүлэн сабшаланаа өөhэдөө уhалжа, үбhэеэ баhа өөhэдынгөө хүсөөр бэлэдхэжэ эхилhэн юм. Тус отарын хонишод үбэлжэлгэдөө аяар 150-200 центнер хагда бэлэдхэжэ тэжээлээ арьбалдаг hэн, - гэжэ Намаагай хонишодой бригадир Жанчирип Очиров мүнөөшье омогорхон хөөрэжэ hуудаг.

Энэ hайшаалтай хэрэгүүдтэ ахалагша хонишоной үүсхэл оролдолго ехэл байhан гэшэ.

В. БАТОРОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: А.Э. БУБЕЕВА.

Авторай фото.

УЛАС ТҮРЫН БАЙДАЛhАА

КУБЫЕ ХЭН ДЭМЖЭНЭГҮЙБ

ООН-ой Генеральна Ассамблейн гэшүүд-гүрэнүүдэй түлөөлэгшэд Кубые экономическа хашалтаhаа гаргаха гэhэн hэдэлгэ хэбэ. Дэлхэйн 138 гүрэн Кубые дэмжэжэ дуугаа үгэбэ. Зүгөөр үнгэрэгшэ жэлдэ 117 гүрэнэй түлөөлэгшэд экономическа хашалтые буруушаажа дуугаа үгэhэн байгаа гээд тэмдэглэе. США-гай политикада эсэргүүсэдэг Иран, Ливи, Хойто Солонгос гүрэнүүдhээ гадна байгша ондо Великобритани, Германи, Нидерланднууд болон Америкын бусадшье союзнигууд Кубые экономическа хашалтаhаа гаргахын түлөө дуугаа үгөө бшуу. Үнгэрэгшэ жэлэй hунгалтын үедэ эдэ союзнигуудынь дуугаа бариhан байгаа юм гээд тэмдэглэлтэй.

Фидель Кастрода талархадаг болоhонhоо уламжалан, дэлхэйн иимэ олон гүрэнэй түлөөлэгшэд дуугаа үгэбэ гэжэ hанаха хэрэггүй. Жэшээлхэдэ, Генеральна Ассамблейн заседани дээрэ үгэ хэлэхэдээ, Ирландиин элшэн сайд Джон Кемпбэлл иигэжэ тэмдэглээ hэн: "Үнгэрэгшэ жэлдэ Кубын правительство политическэ болон граждан эрхэнүүдые олоор хазагайруулhан байна". Гол шухалань гэхэдэ, Европын гүрэнүүдэй мүнгэн hангые Кубын экономикодо оруулхагүй гэhэн Вашингтоной hэдэлгэнүүдтэ харюу үгэхэ гэжэ олон гүрэнүүд тоолоно ха юм.

Кубын экономикые дэмжэхэ ёhотой гэжэ тоолодог гүрэнүүдэй тоодо Росси оролсоно. "Дэлхэйн ажахын холбоонуудта Кубые оруулхадаа демократиин замда гаргаха хэрэгтэ нүлөөлхэ байнабди", - гэжэ Росси тоолоно.

Америкын түбидэ байдаг социалис ганса гүрэндэ эсэргүүгээр США, Израиль, Узбекистан экономическа хашалтада байлгахын түлөө дуугаа үгэдэг байна. Урдань СССР-эй бүридэлдэ ородог Узбекистан юундэ Кубада эсэргүүгээр дуугаа үгэхэ болоо юм гэhэн асуудал Москвада байдаг тус гүрэнэй түлөөлэгшэдтэ хандаhан байгаа. "Кастротай харилсаа холбоомнай муу бэшэ байха ёhотой", - гэжэ дипломат харюусаад, тус асуудалаар олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ харюу үгэхэбди гэжэ найдуулаа.

БУhАЛГААН БОЛЮУЛАГДАБА

Хитадай полици нюдэ уhатуулдаг газ түрүүшынхиеэ хэрэглэжэ, таряашадай буhалгаае болюулба. Таряашад налог ехээр түлэдэг ушарые буруушаажа, буhалгаа хэhэн байгаа.

Хитадай түбэй правительство мүнгэнэй үнэ сэнгые доошолуулхагүйн тула шанга политика баримталдаг юм ха. Тиихэдэнь нютаг нютагуудай засагаархид налог ехээр суглуулдаг боложо, бага салингай бүлэг хүнүүдые улам хүнэр байдалда оруулна. Хунань провинцида болоhон таряашадай буhалгаае номгоруулхын тула Хитадай полици нюдэ уhатуулдаг газ түрүүшынхиеэ хэрэглэбэ ха юм.

Табан зуу гаран таряашад Мао Цзэ-Дунай портредүүдые баряад, Буюньцяо хотын үйлсэдэ гарahан байгаа. Тэдэнэр нютагай захиргаанай байшан тээшэ зорибо ха юм. Таряашадтай хамта тус хотын хүн зон нэгэдэжэ, нютагай газетын мэдээсэhэнэй ёhоор, дүн хамта 8 мянга гаран хүн буhалгаанда хабаадаба. Буhалгаанда хабаадагшад "Налогуудые болюулха хэрэгтэй!", "Налогой мүнгэ абаад hуудаг хүнүүдые hүнөөхэбди" гэжэ байжа хашхараа. Буhалгаанда хабаадагшадай захиргаанай канцеляриин байшан руу орохоёо hанахадань, полици газ хэрэглэбэ бшуу. Энэ үедэ наhатай болоhон гурбан таряашан мэдээгээ алдэжа унашоо. Тиихэдэнь буhалгаалагшадай уур сухалынь улам ехэ боложо, байшан соохи мебель hандаргажа эхилээ. Иимэ "добтолгоhоо" ехээр айшаhан эзэд буhалгаанда хабаадажа газhаа гэмтэhэн хүнүүдтэ 45-45 доллар түлэхэбди гэжэ найдуулаа. Тэрэнэй hүүлээр таряашад сухарижа, ажалладаг газартаа бусаба. Үгөөдэрынь тэдэнэр нютагай засагаархидтай хэлсээ хэбэ: таряашадай эрилтэ хангагдаа. Гэбэшье таряашадай налог түлэлгын хэмжээнэй бага болгогдоходо, нютагайнь полициинхид болон судьяпар саг болзортоо салин хүлhэеэ абахаяа болихонь гээд мэдээсэгдэнэ.

ЯПОНОЙ КАБИНЕТ ЯАГША ААБ?

Рютаро Хасимото бүри hаяхан шэнэ правительство байгуулhан байгаа. Мүнөө дээрээ ямаршье шуурган гараагүй байна. Гэбэшье энэ "шэмээгүй байдалые" правительствын кабинедэй гэшүүд "тэhэлжэ" болохоор hанагдана гэхэ гү, али правительство ойрын сагта тушаалhаа бууха шэнгеэр үзэгдэнэ.

Юун болоо юм гэхэдэ, Осака хотодохи нефть худалдадаг "Идзун сэкию сёкай" гэжэ томо компаниин хүтэлбэрилэгшэ 60 наhатай Дзюньити Идзун гэгшые полици арестовалhан байгаа. Тэрэ ехэ хэмжээнэй налог гүрэндэ түлэдэггүй байгаа, худалдаhан нефтиин түлөө мүнгэеэ хаанашье гаргашалдагынь ойлгосогүй болоо бшуу. Полициин гэртэнь ерэжэ нэгжэлтэ хэхэдэнь, блокнот соонь мүнгэ абадаг хүн, үдэй список, хэды шэнээн мүнгэн тэдээндэ үгтөөб гэжэ бэшээтэй байба ха юм. 1992 онhоо 1994 он хүрэтэр дүн хамта 51, 7 миллион иен түлэгдэhэн байба бшуу. Японой правительствада дүтэ байдаг аяар 17 хүн тэрэ список соо ороно.

Полици мүшхэлтэ хэжэ, мүнгэ абаhан хүнүүдыень элирүүлбэ. Тэрэ тоодо Японой хүтэлбэрилхы партиин (ЛДП-гэй) генеральна секретарь Конти Като, элүүрые хамгаалгын министр Дзюинтьиро Коидзуми, финансын министр Хироси Мицудзука мүнгэ абадаг байгаабди гэжэ мэдэрhэн байна. Тиихэдэ үшөө парламентын хэдэн депутат тус "хара список" соо орohон гэжэ тэмдэглэе.

ЛДП-гэй алхамуудые хёрхоор хаража байдаг, гартаа засаг абаха дуратай партинууд парламентда правительствын гэшүүдые шагнахые дурадхаба. Тэдэниие парламентда шагнаhанай удаа мүнөө байгуулагдаад байhан шэнэ правительство үлэхэ гү, али үгы гү? Мүнөө энээндэ хэншье тодо харюу үгэжэ шадахагүй байhаниинь элирнэ.

Газетэнүүд, радио болон телевидениин мэдээсэлнүүдые хэрэглэн, Степан ОЧИРОВ хэблэлдэ бэлдэбэ.

Буряад Республикын Хуули

БУРЯАД РЕСПУБЛИКА ДОТОРХИ МУНИЦИПАЛЬНА АЛБАН ТУХАЙ

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь ноябриин 19-нэй дугаарта).

Статья 17. Муниципальна алба хаагшын харюусалга

1. Тэрээндэ даалгагдаһан уялганууда муниципальна алба хаагшын дүүргээгүйн гү, али гүйсэд дүүргээгүйн (тушаалай алдуута ябадал) түлөө, мүн энээнтэй адли муниципальна алба хэлгэтэй холбоотой, тус хууляар тогтоогдоһон хизаарлалтануудые сахяагүйн түлөө муниципальна алба хаагшада журамай зэмэнүүд тохогдодог.

Муниципальна алба хаагшые энэ тушаалда томилһон хүн гү, али зургаан журамай зэмэнүүдые тоходог, харин иимэ зэмэнүүдэй түхэлнүүд хараалагдадаг: ажаглалта, донгодолго, шанга донгодолго, албанай талаар тушаалдаа гүйсэд тааранагүй гэжэ һануулга, албанһаа гаргалга.

2. Тушаалай алдуута ябадал гаргаһан муниципальна алба хаагша тогтоогдоһон гуримай ёһоор харюусалгада хүртэхэ тушаа асуудалай шиидхэгдэтэр, саг зуура, гэбэшье нэгэ нараһаа сааша бэшэ, тэрэниие томилһон хүтэлбэрилэгшын захиралтаар тушаалайнгаа уялганууды дүүргэлгэһээ сүлөөлэгдэдэг.

Тиихэдэ албанай мүрдэлгэ хэхэ, журамай зэмэнүүдые тохохо ба гомдол бариха гурим Россин Федерациин ба Буряад Республикын хуулинуудаар тодорхойлогдодог.

3. Муниципальна алба хаагша өөрынгөө ябуулганууда зүб байһанай түлөө харюусалга даадаг. Гүйсэдхэхын тула абаһан захиралтын зүб байһанда ямар нэгэ һэжэгэй түрэбэл, тэрэ өөрынгөө сэхэ хүтэлбэрилэгшэдэ гү, али захиралта үгэһэн хүтэлбэрилэгшэдэ энээн тухай бэшэмэл гуримаар дары түргэн дуулгаха ёһотой. Хэрбээ дээдэ тээнь байһан хүтэлбэрилэгшын энэ захиралтаяа бэшэгээр дабтаа һаань, муниципальна алба хаагша тэрэниие гүйсэдхэхэ уялгатай. Тиихэдэ энэ захиралтые гүйсэдхэлгэ уголовно гү, али захиргаанай гэмтэ ябадалда хүргэхэгүй гэжэ тэрэ ойлгоһон байха ушартай. Зүб бэшэ захиралта муниципальна алба хаагшын гүйсэдхэһэнэй хойшолонгуудай түлөө харюусалга энэ захиралта дабтан үгэһэн хүтэлбэрилэгшэ дааха ёһотой.

4. Эрхэтэдэй эрхэнүүд болон хуулита аша туһые хазагайруулгада хүргэхэ ябуулганууда гү, али миин байһанай түлөө хууляар хараалагдаһан харюусалга муниципальна алба хаагша даадаг.

5. Муниципальна байгуулгын хүн зоной урда муниципальна алба хаагшадай харюусалга дааха гурим болон эрхэ байдалые, Россин Федерациин болон Буряад Республикын хуулинуудтай зохилдуулан, муниципальна байгуулгын устав (дүрим) тогтоодог байна.

Статья 18. Муниципальна албан дээрэхи нюуса

1. Россин Федерациин болон Буряад Республикын хуулинуудаар сахигдадаг гүрэнэй ба албан тушаалай нюусануудые, тэрэ тоодо муниципальна албаяа дүүргэһэнэйшье хойно, муниципальна алба хаагша сахиха уялгатай.

2. Тушаалайнгаа эрхэ түлөөлэлгэнүүдые дүүргэхэ үедэнь тэрээндэ мэдээжэ болоһон, эрхэтэдэй хубиин байдалда, нэрэ болон хүндэдэ хабаатай мэдээнүүдэй нюусые муниципальна алба хаагша сахижа ябаха уялгатай.

3. Имагтал уголовно хэрэг эрхилһэн ушарта, мүн хууляар сэхэ хараалагдаһан бусад ушарнуудта муниципальна алба хаагша Россин Федерациин болон Буряад Республикын хуулинуудаар сахигдадаг гүрэнэй болон албан хэрэгэй нюусатай мэдээнүүд тушаа гэршэ болохо гү, али мэдүүлгэ хэхэ эрхэтэй юм. Тиихэдээ энээн тушаа нютагай өөһэдын хүтэлбэрилэгшэ уридшалан бэшэмэл гуримаар дуулгаһан байха ушартай.

4. Тушаалайнгаа эрхэ түлөөлэлгэнүүдые дүүргэхэ үедэнь тэрээндэ мэдээжэ болоһон, Россин Федерациин болон Буряад Республикын хуулинуудаар сахигдадаг гүрэнэй болон албан тушаалай мэдээсэлнүүдые муниципальна алба хаагша муниципальна албаяа дүүргэһэнэйшье хойно хэрэглэхэ эрхэгүй.

5. Муниципальна албаяа дүүргэһэнэй һүүлээр муниципальна алба хаагша албан тушаалай мэдээсэлнүүдтэй бүхы документнүүдээ бусааха уялгатай.

Статья 19. Муниципальна алба хаагшые урмашуулга

1. Муниципальна алба хаагшын тушаалайнгаа уялганууды эрхим жэшээтэйгээр дүүргэһэнэй, муниципальна албаниие үни удаан саг соо, жэншэдгүйгөөр хэһэнэй, онсо шухаła ба орёо даабари дүүргэһэнэй түлөө иимэ урмашуулганууд хараалагдадаг гэбэл:

1) баяр хүргэлгэ;

2) нэгэ дахин мүнгэн шан барюулга;

3) нэгэ дахин мүнгэн шан барюулгатайгаар баяр баясхалан хүргэлгэ тухай соносхолго;

4) үнэтэ бэлэгээр шагналга;

5) гүрэнэй шагналнуудаар шагналга.

2. Россин Федерациин болон Буряад Республикын хуулинуудтай зохилдуулан, муниципальна байгуулгын хуули ёһоной нормативна актнуудаар урмашуулгын түхэлнүүд болон тэдэниие хэрэглэхэ гурим тогтоогдодог.

Статья 20. Муниципальна алба хаагшые лаб хангалга

1. Муниципальна алба хаагшада иимэ лаб хангалга тоґтоогдоно гэбэл:

1) тушаалаа дүүргэхэ үедэнь - Россин Федерациин болон Буряад Республикын хуулинуудаар, мүн тэрэшэлэн нютагай өөһэдын хүтэлбэриин зургаануудай хуули ёһоной актнуудаар хараалагдаһан салин хүлһэн болон бусад түлбэринүүд;

2) тушаалай эрхэ түлөөлэлгэнүүдые дүүргэлгэ хангажа шадаха албанай эрхэ байдал;

3) жэл бүриин түлбэритэй амаралта;

4) эзэлдэг тушаалайнгаа зэргээр салин хүлһэеэ һуралсалай бүхы үедэ абажа байгаад, шэнээр һураха ба мэргэжэлээ дээшэлүүлхэ;

5) удаан жэлдэ алба хэһэнэй түлөө пенси түлэлгэ болон тэрэнэй тушаалайнгаа уялганууды бэелүүлхэ үедөө наһа барахантай дашарамдуулан, муниципальна алба хаагшын гэр бүлын гэшүүдые пенсеэр хангалга;

6) пенсидэ гарахадань, тушаалайнгаа гурбан һарын салин хүлһэнэй хэмжээтэй мүнгэн тэдхэбэри түлэлгэ;

7) тушаалайнгаа эрхэ түлөөлэлгэнүүдые дүүргэхэ үедөө наһа барахан, элүүр энхэдэнь болон эд зөөридэнь хохидол ушаруулһан ушарта, мүн тэрэшэлэн муниципальна алба гараха гү, али тэрэнээ дүүргэһэнэй һүүлээр, гэбэшье албанай уялганууды дүүргэхэ үедэ тудалдаһан бэшэ, ажал хэхэ арга шадалаа гээһэн ушарта нютагай бюджедэй мүнгөөр страхованида абалга;

8) амяараа квартира гү, али Россин Федерациин болон Буряад Республикын хуулинуудаар ба нютагай өөһэдын хүтэлбэриин зургаануудай хуули ёһоной актнуудаар тогтоогдоһон ушарнуудта амяараа гэр абалга;

9) нютагай бюджедэй мүнгөөр тэрэниие болон тэрэнэй гэр бүлын гэшүүдые, тэрэ тодо пенсидэ гараһанайнь һүүлдэ, медицинын талаһаа хангалга;

10) транспортна гаргашануудайнь түлөө мүнгэн компенсаци түлэлгэ гү, али дүүргэдэг тушаалайнь уялганууда шанар болон хэмжээе хараадаа абажа, албанай транспорт үгэлгэ;

11) хүсэрхэлгэһөө, айлгалгаһаа, доромжолгоһоо болон тэрэнэй тушаалайнгаа уялганууды дүүргэхэ үедэнь хуули буса бусад ябуулганууда һаа муниципальна алба хаагша болон тэрэнэй гэр бүлын гэшүүдые аршалан хамгаалга;

12) муниципальна алба хаагшада үгтэдэг салин хүлһэн, пенси болон бусад түлбэринүүд Россин Федерациин болон Буряад Республикын хуулинуудаар тогтоогдоһон гуримаар индексацида орохо ёһотой;

13) Россин Федерациин болон Буряад Республикын хуулинуудаар хараалагдаһанһаа ондоо ушарнуудта муниципальна албанай бусад тушаалнуудта томилхолго, заатагүй тэрэнэй зүбшөөл абтаха ёһотой;

14) муниципальна алба хэхэ үедөө гү, али тэрэнээ дүүргэһэнэй һүүлээр тушаалайнгаа уялганууды дүүргэлгэһээ дашарамдан, үбдэхэ гү, али ажал хэхэ шадалаа гээхэ ушарта гүрэнэй социальна уялгата страхованида орохо ёһотой.

2. Муниципальна байгуулгын нютагай өөһэдын хүтэлбэриин зургаануудай хуули ёһоной нормативна актнуудаар муниципальна алба хаагшадта ондоошье лаб хангалганууд хараалагдажа болохо.

Статья 21. Муниципальна дээдын ба ахамад тушаалнуудые даажа байһан хүнүүдтэ олгогдоһон нэмэлтэ лаб хангалганууд

1. Муниципальна дээдын болон ахамад тушаалнуудые даажа байһан хүнүүд шэнэ хүдэлмэридэ ороторoо, тушаалһаа сүлөөлэгдэһэн сагһаа хойшо хахад жэлэй туршада иимэ ушарнуудта салин хүлһэеэ абажа байха гэбэл:

1) эрхэ түлөөлэлгэнүүдэйнгээ болзорто дүүрэһэнэй һүүлээр эрхэ түлөөлэлгын шэнэ болзорто һунгагдаагүй гү, али муниципальна тушаалда баталагдаагүй һаань,

2) захиргаанай-территориальна байгууламжын хубилһанһаа, нютагай өөһэдын хүтэлбэриин зургаанай усадхагдаһан гү, али хубилгагдаһан ушарһаа боложо, тэрэ тушаалайнь усадхагдаһан һаань.

Хэрбээ хүдэлмэриин шэнэ газарта муниципальна дээдын ба ахамад тушаалнуудыг даадаг хүнүүд урдахи ажалһаа бага салин хүлһэн абадаг болоо һаань, урданайнь хэмжээндэ хүрэтэ нэмэжэ түлэдэг байха, гэбэшье хуушан тушаалнуудта гараһан сагһаань календарна нэгэ жэлһээ дээшэ бэшэ сагта. Нютагай бюджедэй мүнгэ зөөриһөө нэмэлтэ түлбэри түлэгдэхэ.

2. Тус статьягай 1-дэхи пунктда найруулагдаһан дүримүүд иимэ ушарнуудта хүсэеэ буураха гэбэл:

1) нютагай өөһэдын хүтэлбэриин толгойлогшо тушаалһаа өөрөө буугаа һаань;

2) өөһэдынгөө уялганууды тэдэнэ хангалтагүйгөөр дүүргэдэг байһан дээрэһэнь, али нютагай өөһэдын хүтэлбэриин зургаануудаа нэрэ хүндые бууруулһан ябуулганууды хэһэнэ (юушье хээгүй байһанай), үгышье һаа, нэрэ гутааһан гэмтэ ябадал хэһэнэй түлөө тушаалта хүнүүдые тушаалһаань сүлөөлһэн байгаа һаань;

3) нютагай өөһэдын хүтэлбэриин толгойлогшо нютагай өөһэдын хүтэлбэриин тушаалта хүнүүдтэ тушаа сүүдэй гэмнэлгын приговорой хуулита хүсэндөө ороо һаань.

Статья 22. Муниципальна алба хаагшын салин хүлһэн

1. Муниципальна алба хаагшын салин хүлһэн иимэ хубинуудһаа бүридэнэ гэбэл: тушаалай салин мэргэжэлэй разрядай, муниципальна албанай онсо эрхэ байдалай, олон жэлдэ алба хэһэнэй түлөө тушаалайнь салинда нэмэлтэнүүд, мүн тэрэшэлэн хүдэлмэриин дүнгүүдээр үгтэдэг шангуудд, Россин Федерациин ба Буряад Республикын хуулинуудтай муниципальна байгуулгын уставтай (дүримтэй) зохилдуулан абтаһан нютагай өөһэдын хүтэлбэриин зургаануудай хуули ёһоной нормативна актнуудаар хараалагдаһан бусад түхэлэй нэмэлтэнүүд болон түлбэринүүд.

Салин хүлһэн тус тус нютагай бюджедэй мүнгэ зөөриһөө түлэгдэдэг байха.

2. Муниципальна алба хаагшын тушаалай эгээл бага салин Буряад Республикын гүрэнэй албан хаагшын тушаалай эгээл бага салинһаа доошо байха ёһогүй.

Муниципальна алба хаагшын тушаалай эгээл ехэ салин Буряад Республикын гүрэнэй албан хаагшын тушаалай эгээл ехэ салинһаа дээшэ байха ёһогүй.

3. Муниципальна алба хаагшадай салин хүлһэнэ түлэгдэдэг муниципальна байгуулгын гаргашануудай хэмжээн, компенсационно түлбэриин ба тэдэнэй социальна хангалгын гаргашануудые оруулалсан, тус статьягай 1-дэхи, 2-дохи пунктнуудтай, тус Хуулиин 9-дэхи статьягай зохилдуулан, нютагай бюджедэй тодорхойлогдодог.

4. Муниципальна алба хаагшын тушаалай салин тогтоохо гурим ба хэмжээн, тушаалай салинда нэмэлтэнүүд болон бусад түлбэринүүд Россин Федерациин ба Буряад Республикын Хуулинуудаар тодорхойлогдодог.

(Үргэлжэлэлынь 5—дахи нюурта.)

Буряад Республикын Хуули

Статья 23. Муниципальна алба хаагшада үгтэдэг пенсационно түлбэринүүд

Ажанай хэрэгээр командировкодо ябаһантай, газарта муниципальна (гүрэнэй) албанда эзэлнэнтэй, ондоо муниципальна зургаанда муниципальна албанай муниципальна тушаал дүрбиень ябуулһантай дашарамдуулан, Россин Федерациин болон Буряад Республикын хуулинуудай үндэһөөр муниципальна алба хаагшын ажалшанууд бусаагдадаг ба бусад компенсацинууд олгогдодог байха.

Статья 24. Муниципальна алба хаагшын хангалга

1. Хүдэлмэриинь газар (тушаал) болон дунда зүйлын салин хүлһыень үлөөлгэтэй жэл бүриин хангалта муниципальна алба хаагшада үгтэдэг.

2. Муниципальна алба хаагшада үгтэхэ эрхэтэй календарна 30 үдэрһөө бага бэшэ хугацаатай амаралта тогтоогдонхой. Жэл бүри олгогдодог түлбэритэй амаралтаһаань дээшэ муниципальна алба хаагшада түлбэритэй нэмэлтэ амаралта муниципальна албанай иимэ стажтай хүнэдэ үгтэхэ гэбэл:

3 жэлэй һүүлээр - хүдэлмэриин 3 үдэр;
5 жэлэй һүүлээр - хүдэлмэриин 5 үдэр;
10 жэлэй һүүлээр - хүдэлмэриин 10 үдэр;
10 жэлэй һүүлээр - хүдэлмэриин 15 үдэр.

Заагдаһан амаралта абаха эрхэ үгэдэг стаж болохо гурим болон эрхэ нүхэсэлнүүдые Буряад Республикын болон нютагай өөһэдын хүтэлбэриин органуудай хуули ёһоной нормативна актнууд тогтоодог.

3. Жэл бүриин түлбэритэй амаралта болон нэмэлтэ түлбэритэй амаралта нэгэдхэгдэдэг, гэшье һаа, муниципальна алба хаагшын дураар нэгэн хубяар үгтэжэ болохо. Тиихэдээ үгтэһэн амаралтын нэгэ хубинь календарна 14 үдэрһөө ихэ бэшэ байха ёһогүй.

4. Муниципальна алба хаагшада, хэрбэеэ ондоо гуримай Буряад Республикын Хууляар заараалагдаагүй байһан ушарта, салин хүлһыень хүлэгэгүйгөөр нэгэ жэлһээ дээшэ бэшэ болзорой амаралта үгтэжэ болохо.

Статья 25. Муниципальна алба хаагшые пенсеэр хангалга

1. Дүүрэн хэмжээнэй пенсеэр хангаха талаар Буряад Республикын Хууляар тогтоогдоһон гүрэнэй алба хаагшын эрхэнүүд муниципальна алба хаагшада хабаатай.

Тушаалайнгаа уялгануудые дүүргэхэ үедөө муниципальна алба хаагшын наһа барахан ушарта, тэрэ тоодо муниципальна албанай тушаалһаа түлөөлэгдэнэнһөө хойшо болоһон ушарташье, тэрэнэй гэр бүлын гэшүүд, Россин Федерациин болон Буряад Республикын хуулинуудаар тогтоогдоһон гуримай ёһоор, тэжээгшэеэ үндэнэй түлөө пенси абаха эрхэтэй.

2. Муниципальна байгуулгын нормативна актнуудтай зохилдуулан, нютагай өөһэдын хүтэлбэриин зургаанууд муниципальна алба хаагшын пенсионно хангалгада һара бүриин хэмжэлтэ түлбэри, тэрэ тоодо муниципальна албанай стажтай хараадаа абан, тогтоохо аргатай. Тиихэдээ Россин Федерациин болон Буряад Республикын хуулинуудаар тогтоогдоһон гуримаар зохихо хугацагай бюджедэй мүнгэ зөөри энээндэ хүлэгдэдэг байха.

Статья 26. Муниципальна албанай стаж

1. Олон жэлдэ алба хэһэнэй түлөө нэмэлтэ амаралта, удаан хугацаа алба хэһэнэй түлөө пенси тогтоолго, пенсидэ нэмэхэдань, мүнгэн урмашуулга түлэхэ эрхэ үгэдэг муниципальна алба хаагшын муниципальна албанай стажда гүрэнэй зургаанууда, нютагай өөһэдын хүтэлбэриин зургаанууда хүдэлмэрилһэн (тоодо һунгагдадаг тушаалнуудта) бүхы сагынь тооцогдодог байха.

2. Муниципальна алба хаагшын муниципальна албанай стажда ажал ябуулгынь бусад үе сагуудые заагалга федеральна болон республиканска хуулинуудтай зохилдуулан бэелүүлэгдэдэг.

3. Муниципальна албанай стаж гүрэнэй алба хаагшын гүрэнэй албанай стажтай адли гэжэ тооцогдоно.

Муниципальна албанай тушаалнуудта болон муниципальна һунгагдадаг тушаалнуудта хүдэлһэн хугацаынь гүрэнэй албан тухай Буряад Республикын хуулиин үндэһөөр үгтэхэ хүнгэлэлтэнүүд болон хангалтануудые тоолон тодорхойлхо стажда оруулагдадаг.

ХЭСЭГ IV. МУНИЦИПАЛЬНА АЛБА ГАРАЛГА

Статья 27. Муниципальна албанда ороло

1. 18 наһа гүйсэһэн, мэргэжэлэй тусхай эрдэмтэй, хууляар ондоо эрилтын тогтоогдоогүй һаань, муниципальна албанай тус тушаалда мэргэжэлэй талаар табигдадаг эрилтэнүүдтэ харюусаха Россин Федерациин эрхэтэд муниципальна албанда орохо эрхэтэй.

2. Эрхэтэн иимэ ушарнуудта муниципальна албанда абтаха гү, али муниципальна тушаал эзэлхэ аргагүй гэбэл:

1) өөрынгөө хэһэн хэрэгэй түлөө харюусажа шадахагүй гү, али хизаарлалтатайгаар харюусаха гэжэ тэрэниие сүүдэй мэдэрһэн;

2) хүсэндөө ороһон сүүдэй шиидхэбэреэр тодорхой болзорой туршада муниципальна албанай тушаал эзэлхэ тэрэнэй эрхые хаһаһан;

3) медицинын эмхи зургаанай тобшололой ёһоор, тушаалайнгаа уялгануудые дүүргэхэдэнь һаад ушаруулха үбшэнтэй байгаа һаань;

4) тушаалта нюуртай дүтын түрэл гү, али холбоотой (түрэлхид, үбгэ һамган, тэдэнэй аха дүүнэр, хүүгэд) хүнүүд байгаа һаа, хэрбэеэ тэдэнэй албан хэрэг бэе бэедээ сэхэ мэдэлтэй гү, али нэгэниинь нүгөөдэеэ шалгадаг бэшэл һаа;

5) тус хуулиин 15 статьягай 2-дохи пункт соо хараалагдаһан мэдээнүүдые үгэхэһөө арсаа һаань.

3. Муниципальна албанда ороходоо, эрхэтэн иимэ дансануудые асаржа үгэдэг гэбэл:

1) өөрын бэшэһэн мэдүүлгэ;

2) тэрэниие гэршэлһэн документ;

3) ажалай дэбтэр;

4) мэргэжэлэй талаар эрдэмыень баталһан документнүүд;

5) налог тохохо объектнүүд болохо өөрынгөө олзо оршо тухай, мүн хубиин зөөри болохо эд зөөри тухай гүрэнэй налогой албанай зургаануудай үгэһэн справка;

6) нютагай өөһэдын хүтэлбэриин зургаануудай хуули ёһоной актнуудаар тэрэнэй хараалагдаһан байгаа һаань, бусад документнүүд.

Муниципальна албанда эрхэтэнэй оролго муниципальна албанай муниципальна тушаалда тэрэниие томилһон тухай захиралтаар батадхагдадаг.

4. Муниципальна албанда абалга, зохихо эрдэмтэй, тусхай мэргэжэлтэй, хүдэлмэриин дүй дүршэлтэй байгаа һаань, һунгалтын, томилолгын болон конкурсын гуримаар хэгдэдэг, һүүлдэнь ажалай хэлсээн (контракт) баталагдадаг.

5. Муниципальна албанда эрхэтэн ороходоо, элдэб болзороор хараалагдаһан ажалай хэлсээгээр абтадаг. Хэлсээнэй болзорынь элдэб байжа болохо: тодорхой болзоргүй, нютагай өөһэдын хүтэлбэриин түлөөлэлгөөр зургаанай депутадай эрхэ түлөөлэлгын болзороор, нютагай өөһэдын хүтэлбэриин һунгагдамал зургаанай гэшүүнэй, нютагай өөһэдын хүтэлбэриин һунгагдамал тушаалта нюурай эрхэ түлөөлэлгын болзорнуудаар гү, али Россин Федерациин болон Буряад Республикын хуулинуудтай зохилдуулан муниципальна байгуулгын уставаар (дүримөөр) хараалагдаһан ондоошье болзортой байжа болохо.

Статья 28. Муниципальна алба хаагшын хубиин хэрэг данса

1. Муниципальна алба гаралгань муниципальна алба хаагшын хубиин хэрэг данса соо бэшэгдэжэ байдаг. Нютагай хубиин хэрэг данса соо бэшэгдэжэ байдаг. Нютагай өөһэдын хүтэлбэриин зохихо зургаанай кадрнуудай албан муниципальна алба хаагшын хубиин хэрэг дансые эрхилдэг.

Муниципальна алба хаагшые муниципальна албанай ондоо газарта эльгээхэдээ, тэрэнэй хубиин хэрэг данса муниципальна албанай заагдаһан газарта ябуулагдадаг.

Муниципальна нэгэ алба хаагшада хубиин хэдэн хэрэг данса эрхилхэ хоригдонхой.

2. Дээшээ дэбжүүлэгдэхээр хараалагдаһан муниципальна алба хаагшад тухай мэдээнүүд муниципальна алба хаагшадай хубиин хэрэг данса соо оруулан бэшэгдэдэг.

Муниципальна алба хаагшадай хубиин хэрэг дансануудые эрхилхэ гурим "Муниципальна алба хаагшадай хубиин хэрэг дансануудые эрхилхэ гурим тухай" Дүримөөр тодорхойлогдодог.

Тэдэнэй политическэ ба шажан мүргэлэй талаар хэндэ хабаатай байһан тухай, хубиинь ажаһуудал тухай мэдээнүүдые суглуулха ба муниципальна алба хаагшадай хубиин хэрэг данса соо бэшэхэ ябадал хоригдонхой.

Статья 29. Муниципальна тушаал эзэлхын тула конкурс

1. Энээндэ хабаадаха тушаа мэдүүлгэ барихан эрхэтэдэй дунда, хэрбэеэ тус Хуулиин 27-дохи статьятай 1-дэхи, 2-дохи, 3-дахи пунктнуудаар тогтоогдоһон эрилтэнүүдтэ харюусаа һаань, конкурс үнгэргэгдэдэг.

Конкурс үнгэргэхэ үедэ тэдэнэй ямар тушаалнуудые эзэлжэ байһанһаа дулдыдангүй, муниципальна алба хаагшад тэрээндэ хабаадаха аргатай.

2. Документнүүдэй конкурсын гү, али конкурс-туршалгын түхэлтэйгөөр конкурс үнгэргэжэ болохо.

Документнүүдэй конкурс конкурсно комисси үнгэргэдэг. Конкурсно комисси эрдэм һургуули тухай, муниципальна алба хэһэн тухай, бусад ажал хэһэн тухай, хөөрэлдөөнэй дүнгүүд тухай болон бусад документнүүдэй үндэһөөр конкурсдо хабаадагшадые сэгнэдэг.

Конкурс-туршалга конкурсно комисси үнгэргэдэг. Конкурс-туршалгын үедэ зохихо муниципальна тушаалда байгаа туршалга гараха, һүүлдэнь мэргэжэлэй шалгалтаар дүүрэдэг байха.

3. Муниципальна албанай асуудалнуудай талаар Буряад Республикын гүрэнэй засагай зургаанай баталһан, "Муниципальна тушаалнуудые эзэлхэ конкурснуудые үнгэргэхын тула конкурсно комиссинуудые байгуулха гурим тухай" Дүримтэй зохилдуулан, нютагай өөһэдын хүтэлбэриин зургаанууд конкурсно комиссинуудые бүрилдүүлдэг.

4. Конкурсын дүнгүүд тухай тэрэнэй дүүрэһэнэй һүүлээр нэгэ һарын туршада бэшэмэл гуримаар конкурсдо хабаадагша бүхэндэ дуулгагдаха ёһотой.

5. Конкурсно комиссиин шиидхэбэри зохихо муниципальна тушаалда томилхо гү, али иимэ томилолгоһоо арсаха үндэһэ һуури болжо үгэдэг.

6. Конкурс үнгэргэлгын бусад эрилтэнүүд федеральна болон республиканска хуулинуудтай зохилдуулан, "Муниципальна тушаал эзэлхын тула конкурс үнгэргэхэ тухай" Дүримөөр тодорхойлогдодог.

Статья 30. Муниципальна албанда ороходо хэрэгтэй туршалгын болзор

1. Муниципальна албанда хүдэлхэеэ орохо хүнүүдтэй, тэрэ тоодо документнүүдэй конкурсын дүнгүүдээр гү, али муниципальна алба хаагшын ондоо мэргэжэлэй муниципальна тушаалда орохо болоһон хүнүүдтэй ажалай договор (хэлсээ) баталха үедэ гурбан һара хүрэтэр туршалгын болзор тогтоогдодог.

Муниципальна алба хаагшын саг зуура ажал хэжэ шадахагүй болоод байһан, мүн хүндэтэй шалтагаануудаар тэрэнэй албан тушаалдаа байгаагүй үень туршалгын болзорто тоологдодоггүй.

2. Туршалгын болзор гараха үедэнь муниципальна алба хаагшада тус Хуули хүсэндөө байдаг.

3. Туршалгын хангалтагүй үрэдүнгэй гаргагдаад байбал, муниципальна алба хаагша тэрэнэй өөрын зүбшөөлөөр хуушан ажалдань үлөөгдэжэ гү, али муниципальна бусад тушаалда оруулагдажа, харин арсаад байгаа һаань, ажалһаа гаргагдажа болохо.

4. Хэрбээ туршалгын болзорой дүүрэхэдэ, муниципальна алба хаагшын муниципальна албаяа үргэлжэлүүлээд байгаа һаань, тэрэ туршалга гараһан дээрэ тоологдодог, саашадаа тус Хууляар хараалагдаһан үндэһэ баримтануудаар лэ ажалһаа гаргагдажа болохо.

Статья 31. Муниципальна алба хаагшын мэргэжэлэй талаар шалгалта

1. Муниципальна алба хаагша муниципальна тушаалда томилогдохынгоо, мүн муниципальна тушаалда оруулагдахынгаа урда тээ зохихо муниципальна тушаалаараа мэргэжэлэй шалгалта баридаг.

2. Мэргэжэлэй талаар комисси мэргэжэлэй шалгалта абадаг.

3. Муниципальна алба хаагшын зохихо муниципальна тушаалаараа гүйсэдхэн бэелүүлжэ байдаг уялгануудаа хэр мэдэдэгыень, мэргэжэлэй талаар бэлэдхэлыень мэргэжэлэй талаар комисси сэгнэдэг.

4. Мэргэжэлэй талаар шалгалтын дүнгүүдээр зохихо бүлэгэй гү, али эрдэмэй ба дүй дүршэлэй талаар муниципальна тушаалнуудаар шалгалта барихан тухай үнэмшэлгэ үгтэдэг.

5. Муниципальна алба хаагшын муниципальна тушаалай эрдэмэй ба дүй дүршэлэй талаар дээдэ һургуули дүүргэхэ үедөө барихан гүрэнэй шалгалта муниципальна тушаалай талаар мэргэжэлэй шалгалтатай адляар тоологдодог.

6. Мэргэжэлэй талаар шалгалта үнгэргэлгын гурим болон дүримүүд "Муниципальна алба хаагшын мэргэжэлэй талаар шалгалта үнгэргэлгэ тухай" Дүримөөр, Буряад Республикын хуули ёһоной бусад актнуудаар тодорхойлогдодог.

(Үргэлжэлэльнь хожом гараха.)

Ц-Д. ДОНДОКОВА

НАhАНАЙ БЭШЭГ

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь ноябриин 12-ой дугаарта.)

МАШИНАМНАЙ хүшэгэнэжэ байтараа, дуг-даг гээд, аалиханаар хүдэлөөд, буртаагай үүдэ шэглэн ябажа захалба. Манай урдуур зүүн зүг баряад, нилээн түргэхэн ябажа байтараа, Боро-Толгой өөдэ hэггүй гарахадань, тэндэ хонид бэлшэжэ ябаhан аад, үргөөд гүйлдэшэнэ. Бидэ тэрэ дороо Боро-Толгойhоо хойшо буугаад, Анаагай хүүргэ дээгүүр гараад, Бургаahатын аршаанда хүрэжэ, аршаан хүртөөд, дасан ошохо харгыгаар зүүн-хойто зүг баряад, Анаа дасан ошохо гэжэ шуумайлдабабди. Хутагтын хойто үзүүрээр ехэ ябаагүй байтарнай, Ехэ дасан яларжа харагдаба даа. Дороо машинамнай гүйгөөд, дасанай баруун тээхи түхэреэн нуур хүрэжэ ерэхэдэ, абга Томо бэшээшэдэ хэлэнэ: "Тэрөө-тэрэ хабтагар түхэреэн шулуун хэбтэнэ бэзэ? Энэмнай Шойжод хатаниие дараhан шулуун гээшэ. Шойжод хатан энэ нуур соohоо үнэгэн болоод гарана гэhэн түүхэтэй юм. Анаа дасан жэл бүри Дүгжүүбэ уншажа, энэ шулуунда сор хаядаг. 1768 онhоо 1804 он хүрэтэр Дамба-Дугар Эрэнсын Хориин тайшаа байhан үе ха юм даа. Бүмбөөхэн хатанайнгаа hүүлдэ Шойжод хатантай болоhон. Энэ хоёр хатадынь хоюулаа удаган байhан, Түгнэhөө бууhан юм гэхэ. Мүнөөш хүрэтэрөө Анаагайхин гэхэ гү, Ааланайхин Хатадаа тахижал байдаг. Хуби заяандамнай, Хатадаймнай үршөөл ехэл юм гэжэ hүгэдэдэг". Абгын иигэжэ хөөрэhөөр байтар, дасандаа тулажа ерэшэбэбди. Урдahаамнай хуралай хэдэн зуугаад ламанар улаан таша урьялдан, гүйдэлөөрөө, хөөрсэгэнөөгөөрөө уггаба. Би иимэ ехэ улаан юумэ хараад hаргашабаб. Тиигээд абгahаа hурahанаа мартадаггүйб: "Абга, нюдыем хара даа", - гэхэдэм, абга юун болооб гэбэ. Тиигээд абгадаа хэлэбэб: "Иимэ ехэ улаа татама юумые харахадаа, нюдэм hаргаад, уб улаан болошоод байна ха гү", - гэжэ hанаалби. Үни даа болоhон хойно абгамни юун тиимэ юумэ гэжэ байха hэм даа гэбэ. Абга, абга, харыш улаан орхимжо, улаан хормойнууд хиидэхэдээ, улаан тохорюунууд шэнги лэ, харыш, харыш", - гэбэб. Харин Томо бэшээшэмнай манай хажууда hуужа байтараа: "Мухаадиигаа заатагүй hургуулида оруулаарайгты", - гэжэ абгада хэлэбэ. Тиихэдэнь абга "мүнөө намартаа Худан-Бэлшэрэй hургуулида манай эсэгын шаби байhан, суутай бэрхэ Помпой багшада хуушан монголоор hургахаа ахань абаашаха даа. Мухаадиимнай Дугар хуряахайндаа гэртээ шэнги байгаад hураха даа", - гэбэ. "Ши, Пүнцог, Мухаадиигаа өөрынгөө hургуулида хажуудаа абаха байгааш", - гэхэдэнь, абга: "Биш холо, Хохирто ород hургуулида багшалдагби. Энэш аяар тэндэ гэртээ ерэнгүй байхадаа, гэрээ hанаха. Ород hургуулида орохонь яашаха hэм даа", - гэхэдэнь, Томо бэшээшэшье дахяад юумэ хэлэбэгүй. Тэрэ улаан таша хубарагууд, залуу ламанар милагашалдана, энеэлдэнэ, гайхал харахадаа, хүхинэд гэжэ hананаб. Томо бэшээщэдэмнай шэрээтын зүгhөө уряал буужа, банша, буузаар хүндэлхэдэнь, абга бидэ хоёр олоошынь хажууда эдеэшэд боложо, таниха, ходо ябалсадаг шэрээтэдээ хүндэлүүлжэ гараабди даа.

Бусахадаа, Томо бэшээшэмнай машина дээрээ ехэл бодолгото болоhон янзатай hуужа байгаа бэлэй. Абгатай хөөрэлдэнэ. Нэгэ шагнахадамни: "Энэ ламанарш үни заяанhаа хойшо амитан зондоо ганса адис табяад ябаагүй, яагааш hаа, арюун сэбэрээр, гоё hайханаар байдаг байраяа түхеэрээд, жаргалаа эдлэжэ hууха ёhотой гэжэ жэшээ үгэжэ байдагыень хараад, үшөөл эдээндээл адли боложо шаданагүйлди даа, харанагши, хэды нюдэндэ урихан гэрнүүдые баридаг байна ха юм. Жаган гээд, тогооной гэртэй.

Гэхэ мэтэ Томо бэшээшын хөөрөө шагнаад, нээрээшье даа гэжэ hанаа hэм. Мартадаггүйб. Теэд хэлэhэн олон юумыень ойлгонгүй үлэшэдэг байгааб. Тиигээд хүндэ хөөрэхэ гэхэдээ, түдэгэсөөд, юуш хэлэхээ, мэдэхээ болёод, аан-уун гэжэ инсагалхадамни, шагнаашадни бодоод ябашадаг hэн. Тиихэдэнь урмаа таhархаш даа. Зарим тээнь тэрэ-энэ хэлэбэ гээд, элдэб худал юумэ зохёогоод хөөрэхэдэм, эдэмни этигэхэ... Бага hаhан гээшэш баhал hонин лэ даа. Баабай эжыhээ ондоо хүндэ зонхилуулхагүйш. Аха, эгэшынгээ үгэ дуулахагүйш. Аргадаа hаань, үшөө дуулажа болохош... Иимэл үедэ тиимэ ухаатай хүнүүдые харахадаа, хэлэhэн юумыень үхэтэрөө шагнахаш даа. Харин тэрэ ута үhэтэй, буряадаар дуугархадаа, манhаа ондоошог хэлэтэй. Томо бэшээшые hүүлдэ абгahаа hурахадам: "Мухаадии, ши тэрэ бэшээшые хэрээснэг хэлэтэй гэжэ hанаагши, үгы, тэрэш далайн хойтохи худари буряад гээшэ. Хори гэhэндэл адли Боохоной Заглиг гэжэ нютагта түрэhэн, шүлэг бэшэдэг, поэт гэжэ нэрэ солотой хүн гээшэ". "Аа-аа, - гээд, би утаар татажа байтараа, хари тиимэл хадаа одо мүшэнтэй адли hүниие гэрэлтүүлдэг хүн юм даа. Абга, нээрээ тэрэш ондоохон лэ байгаа hэн, Солбонэ Туя..."

... Тэрэ холын зун тархи соогоо зунай үнгын сэсэгүүдые суглуулжа ябаhан шэнги, тон ехэ hонирхолнуудые - Томо бэшээшэ мухар тэргэ хоёрые харажархихадаа, тибhэнэй аранга оложорхиhон шэнги баярлаhамни мүнөөш хүрэтэрөө тархи соом байhанаа элихэнээр харагдажа байбал даа. Миниишье байдал хубилжа, наhаа тооложол байгаа юм ааб даа. Тиигээш хадаа байд-байд гээд, тэрэ гайхалнуудш бусажал байха юм. Гэбэшье тэрэ гэhээр хорёод хүрэтэрөө Томо бэшээшые нэгэтэш хараагүйб. Сагай эрхээр мухар тэргэшье олошоржо, хүнүүд ашаанай машина, автомобиль гэжэ нэрлэдэг болоо, гайхалшье үнгэрөө. Энэм юун болоноб даа, юумэ ехээр үзэхэ бүрез hонирхолынь бууращана гээшэ гэхэ мэтын элдэбын таабарита бодолнууд толгой соош ородог болоно гээшэ ха...

ДЭЛХЭЙН САГАЙ эрьеэн соо оорынгоо сагшье тоолохогүйш даа. Тоологдоогүй юумэн хэрэгсээгдэнгүй үнгэржэл байгаа юм ааб даа.

Би, хари, гэнтэ нэгэ мэдэхэдээ, hургуулиин шаби болошонхой, интернадай хамтын байрада байдаг, hангай хоол эдидэг, hангай будёновско формын хубсаhа үмдэнхэй, амаргүй hүрхэй юумэ ябажа байха үедөө бэшээшэ гэхээ болёод, поэт гэжэ үгэ ойлгохо, сценэ дээрэ гаража, ород шүлэгүүдые, зарим үгыенш хүсэд ойлгохогүй аад, зоной урда зоригтой, бэрхээр уншадаг гэжэ hонирхолынь бууращана гээшэ гэхэ мэтын элдэбын таабарита бодолнууд толгой соош ородог болоно гээшэ ха...

ДЭЛХЭЙН САГАЙ эрьеэн соо оорынгоо сагшье тоолохогүйш даа. Тоологдоогүй юумэн хэрэгсээгдэнгүй үнгэржэл байгаа юм ааб даа.

Би, хари, гэнтэ нэгэ мэдэхэдээ, hургуулиин шаби болошонхой, интернадай хамтын байрада байдаг, hангай хоол эдидэг, hангай будёновско формын хубсаhа үмдэнхэй, амаргүй hүрхэй юумэ ябажа байха үедөө бэшээшэ гэхээ болёод, поэт гэжэ үгэ ойлгохо, сценэ дээрэ гаража, ород шүлэгүүдые, зарим үгыенш хүсэд ойлгохогүй аад, зоной урда зоригтой, бэрхээр уншадаг гэжэ байлсабалнь, амидарал улам шэнжэ түгэсоор харагдахал байха гэжэ hанагдана.

Мүнөө үе сагай залуу нүхэд! 70-80-яад жэл гэдэргээ ошоод, уянгата үгэ, поэзи гэдэгнай хайшаахан байhан хаб даа гэжэ дээрэhээ уруу харанхай, бэлиг байбал, хэдэн үеын хүрьhэн дорohоо зэндэмэни шэнги яларжа байхань элитэ гэжэ hанаха ёhотой бэшэ гү? Юун зуугаад жэлээр хараа хэхэ юм? Мянгаад жэлэй саанаhаа Омар Хайямые шагнабалтнай, танай байдал соо ородо, тантай адлихан үндэр үгын hорёо хэжэ байха.

Бэлиг өөрөө өөрынгөө үмоороод, уhан соohоо хуурайхан гараад байха юм. Эдэ бүгэдэ хадаа hурган хэлэлгэ бэшэ, hануулан хэлэлгэ гэжэ ойлгооройт. Манайшье Мүнхэ-Сарьдаг омогорхохоор байха даа. Мүнхэ-Сарьдагаа үндэhэн хэлэн дээрээ уншаад үзэгты даа:

hара, мүнгэн hара,
Гара дээрэм дахин...
Уужам талаар хара -
Улина шуурган hалхин.
Эсэнхэй мориды туун
Эшхэрнэ ташуур минаа.
hара гаранагүй... намдуун.
hабана зүрхэм hулаханаар.
Мүшэдэй абяан доро
Мүнгэн туяа хүлеэнэб.
Харал үүлэд торон
Халхална...
hалхин үлеэнэ.
hара мүнгэн ханим,
Гара дээрэм дахинаа.
Эсэнхэй моридым танин
Эшхэрнэ ташуур минаа.
Талам, түрэл талам,
Таала hалхяар, таала.
Үбгэн hарым халхалhан
Үүлэдэй сээжэ заала.

Иигээд лэ Эхэ орон шотагаймнай эрхимэй эрхим уран үгын уянга аялгын, шэнхинээнарьяата үгын "дархашуулнай" наhа наhалаа hаа, мушхалаазангилаа үгэнүүдые дархалжа, хүнүүдэйнгээ зүрхэ сэдьхэлэй мэдэрэлдэ хандуулан, тэнгэри газар хоёройнгоо шэрэ будаг хэрэгсээн, хэды hайхан рондорондо наяруулха байгаабта даа. Таанадай хүсэл дуун болоод ниидээгүй - манаараа, таанадай хүсэл дайсадай гарhаа шара набша болоод хиидээгүй - манаараа. Этигэгты! Бидэшье этигэнэбди!

ЭДЫ ехэ хүндэ бодолнуудые hэргээн... газаа хэды hайхан намарай уряалан байгаашье hаань, хүн эрхэтэнэй ёhо гурим баримталан, эрхимэй эрхим аханар, эдэмнай хара шуhаар дуhалhан болоод, арад зонойнгоо ара үбэрэй жалгаар хаяhан шагабша болоод хаягдаhан хаясаанай юумэнүүд бэшэ, заатагүй үеын үедэ нэрэ түрөөрөө, бэлиг мэргэжэлээрээ дурдагдажа байха, дайнда унаhан баатар хүбүүднай гэжэ хэлэбэл, Үнэн Сэхын туг үргэжэ ябаhан арадhаа гарahан хүбүүд иимэл байха. Үеын үедэ дурдагдажал байха. Дабтан хэлэхдээ, үнэн бэшэ "дайнда" үнэн ябаhан хүбүүднай мүнхэ!

Энэл шугамаа саашань гатахада, тиимэш сэбэр болоод ябаа hэн. Баhа Бадмажа педтехникумдэ hурахада буряад дэгэлhээ наладаггүй hа Хубсаhандашье "саг сагт сахилза хүхэдоо" байдаг ха даа. Харагты даа, эндэ хэлэгдэ байгаа Намжилон ахамадн соёлоймнай хүгжэлтын "х дэ" анха түрүүн эрьюул эхилэгшэдэй нэгэн боложо, б түрүүшын пьесэнүүдэй авторынь гэлтэй. Урагш дабшалтадамнай, шанга-ша уряа хашхараануудтамнай с нэрлэгдэжэ байха хүн аад үгы ха юм даа, үгы! Бур театраймнай тайзан дээр магтаал үгөөр дурдагда байха байгаа. Ород дэ мэдээсэлнүүднай энэ та яаха аргагүй ехэл а хэдэг байна. Буряадаар мор даа. Юрэнхыдөө, х нютагуудаймнай наhаа болоhон аха захатамнай т хын хабаатай зүйлнүүдые соогоо хадагаламжада аба абяагүйхэн ябажал ябана юм даа. Тиихэдэнь бидэ эдэн хэрэгсээнгүй, "байгаал аа даа, подумаешь" гэлдэ гараараа "байг саашаа гэhэн зангалта хэжэ, гар hэжэржэрхёод, шэрд нёлбо саашаа ябашаха гүбдеэ даа. Хо Намсараевичнай энэ та амиды энциклопеди байhан д Хэды hонин юумэ хөөрэ байгааб даа. "Энэ Дондо Ринчин Намжилон зосоог хагдарсагүй ургы сэсэгтэй х ябаа даа, теэд тэрээнэ тээшэнь гаргажа шадаха аба зангүй, бүгтэ хүн байга Зүжэгүүдынь, хэрбээ hэ даралгантай жэшээ hаа, бодо юумэнь хуу энээнэйш зосоohоо гарahан байха Тиихэдэнь саашань hаба шангууд сохижо гараа юм а даа.." hабаашангуудынь хэд а hэн болоноб даа? Байгаа юм а даа, Барадиинhаа эхилэ гэжэ олоной зосоо байh hанамжануд ха юм даа.

Тэрэ пьесэнүүдые hэргэ байгаал даа. Тэрэ Зүжэгэймн ордоной ударидагшад, хүнд нүхэдни, энээн тухай бодо үзэхэл даа. Миниишье туhалха болохо. Хэды наhа наhалаашь hаа, ухаан бодолоймн аргамжануд жэбэржэ, а балай болоогүй байха.

(Түгэсхэлынь хожом гарах.)

Түрэл хэлэмнай - түшэг хэшэгнай

ОРШУУЛГЫН ГҮРЭНЭЙ АЛБАН

Буряад Республикын Президентын байгша ной февралиин 14-нэй Зарлигаар Буряад орондо оршуулгын гүрэнэй албан байгуулагдаа hэн. Тоэд нигэ таигын хомордоhон дээрэhээ энэ албан ын болотор хүдэлөөгүй байгаа. Тиин октябрь рahaa энэ албамнай хүдэлжэ эхилбэ. Манай буряад арадта, үргэн олониитэдэ амин шухала ата шанартай энэ хэрэгые бэелүүлхэ талаар спубликымнай гүрэнэй засаг түрэ, албан ын киргаан, Арадай Хуралай депутадууд ехэ ажал үүлhан байна.

Буряад арадай уг изагуурай үндэhэн болохо үрэлхи хэлээ хүгжөөхэ тухай ажал ябуулга үлэй арбаад жэл соо үргэнөөр бэелүүлэгдэжэ йнхай. Энэньшье зүйтэй. Ушарынь юуб гэхэдэ, буряад хэлэмнай арба hайса гаран жэлэй туршада ахигдошоод, хүгжөөгдэнгүй мартагдажа байгаа ым шуу. Тэрээнhээ боложо, сохом хоёр үеын олуушуулнай түрэл хэлэнhээ таhархайгаар урган ндыhэн, хүмүүжүүлэгдэhэн байха юм. Түрэл алэеэ, түүхээ, соёлоо, ёhо заншалаа мэдэхэгүй үн ямар хүн бэ даа. Иимэ ехэ алдуу эндүүгээ hаhажа, үндэhэн хэлээ хүгжөөхэ талаар шухала змжэнүүдые абажа байhамнай hайн гээшэ.

Буряад Республикын гүрэнэй бүрин эрхэтэ байлга тухай Декларацы тэбхэр зургаан жэлэй урда тээ республикын Верховно Советэй хоёрдохи сесси дээрэ баталагдан абтаа hэн. Энэ шухала документ долоон бүлэгhөө бүридэhэн байгаа. hүүлшын долоодохи бүлэгтэнь арадай үндэhэн соёлой хүгжэлтэ тухай хэлэгдэнэ. Буряад болон ород хэлэнүүд Буряадай ССР-эй гүрэнэй хэлэнүүд болоно. Түрэл хэлээ сүлоотэйгөөр хүгжөөхэ болон хэрэглэхэ арга республикын бүхы эрхэтэдтэ хангагдана гэжэ эндэ тэмдэглэгдэнэ.

Россин Федерациин Конституциин үндэhөөр ород хэлэн хадаа бүхы орон дотороо гүрэнэй хэлэн болодог. Гадна бүхы шахуу республикануд ород хэлые гүрэнэй хоёрдохи хэлэн гэhэн хуули абанхай. Тиин "Россин Федерацидахи гүрэнэй хэлэнүүд" гэжэ нэрэтэй ном байгша оной эхиндэ Москвада хэблэгдэжэ гарагдаа hэн. Энэмнай дүүлэй табан жэлэй туршада манай орон дотор хэлэнүүдэй хүгжэлтын, хубилалтын үедэ Россида Гүрэнэй хэлэн гэhэн эрхэтэй болгогдоhон 29 хэлэн бүхэниие тодоор харуулhан энциклопедическэ толи-тайлбари гээшэ. Хэлэн бүхэндэ зорюулагдаhан статья дотор энэ хэлэн дээрэ хэды хүн хэлэдэг бэ, тэрэ ямар нютагуудаар гараhан бэ, тус арад хоорэнhээ үзэг бэшэгтэй болоhон бэ, ямар номууд хэблэгдэдэг байгааб, мүнөө ниитын ямар үүргэ дүүргэдэг бэ гэжэ харуулагдана. Гадна тус хэлэнэй абяанай, грамматическа, үгын сангай байгууламжа үгтэнэ. Тиихэдэ "Россин Федерациин хэлэнүүдые бүрин бүтэн байлгажа хүгжөөхэ Гүрэнэй программын хараа бодомжо" энэ номдо хабсаргагданхай. Буряад хэлэн тухай статьяе хэлэ бэшэгэй эрдэмэй докторнууд И.Д.Бураев Л.Д.Шагдаров хоёр бэшэhэн байна.

Ород болон буряад хэлэнүүдэй Буряад Республикын гүрэнэй хэлэнүүд болгогдоhон тухай Хуулиин абтаhанhаа хойшо дүрбэн жэлhээ үлүү саг үнгэрөө. Тиигэжэ буряад хэлэмнай Россин Федераци дотор гүрэнэй хэлэн гэhэн эрхэтэй болгогдоhон 29 хэлэнэй тоодо оробо гээшэ.

Гүрэнэй хэлэн гээшэ тус гүрэндэ (республикада) хүн зониие политическэ, социальна болон соёлой талаар нэгэдүүлхэ гүргэтэй, тус гүрэнэй hүлдэ болоhон хэлэн ха юм. Энээнэй тула манай республикын юрэнхы эрдэмэй бүхы hургуулинуудта эдэ хэлэнүүд ялгатаар үзүүлэгдэхэ ёhотой.

Хуулиин баталагдаhанhаа хойшо үнгэрhэн үе соо буряад хэлэ хүгжөөхэ талаар яhала ехэ ажал ябуулагдана, манай мэдээжэ эрдэмтэд, тусхайлбал, Л.Д.Шагдаров, Д.Г.Дамдинов, У-Ж.Ш.Дондуков, С.Ш.Чагдуров, Д.Б.Улымжиев, Ш.Б.Чимитдоржиев, Г.Л.Санжиев, Э.Р.Раднаев, Ц.Б.Будаев, Г.Ц.Молонов, Н.Б.Дугаров болон бусад түрэлхи хэлээ яажа хүгжөөхэ, сахиха, хэрэглэхэ тухай статьянуудые республиканска газетэнүүдтэ толилуулhан, радио, телевиденеэр үгэ хэлэhэн, брошюрануудые гаргуулhан байна. Гансашье эрдэмтэд бэшэ, харин үндэhэн хэлээ, түүхээ, соёлоо, болбосоролоо, ёhо заншалаа сахиха, нэрьбадхаха хүсэлэнтэй, эдэ бүгэдэн тухай ходоодоо санаагаа зобожо, сэдьхэлээ хүдэлгэжэ ябадаг олын хүнүүд, багшанар, журналистнууд, уран зохеолнод, соёлшод, юрэдөөл бүхы сэхээтэн, ямаа санаартан hанамжануудаа бэшэдэг, хэлэдэг байха юм. Унар иимэhээ зоной hанамжануудта, хараа бодолые, хүсэл эрмэлзэлые анхарха шухала. Тиигэбэл үндэhэн түрэл хэлээ хүгжөөхэ талаар урагшаа дабшаха байнабди.

Юунэй тулада, ямар зорилготойгоор оршуулгын гүрэнэй албан байгуулагдаба гээшэб гэжэ уншагшад hанажашье байхадаа магадгүй.

Тобшохоноор хэлэхэдэ, иимэ: оршуулгын гүрэнэй албан гүрэнэй засагай зургаануудай хүдэлмэриие Буряад Республикын гүрэнэй хэлэнүүд дээрэ - буряад болон ород хэлэнүүд дээрэ харуулха зорилготой. Оршуулгын албан республикын Президентын дэргэдэхи Олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй, партинууд болон хүдэлөөнүүдтэй, ниитын эмхинүүдтэй холбооной талаар хорооной (түрүүлэгшэнь Д.Г.Санжиев) бүридэлдэ ороно. Манай оршуулгын албан хоёр хүнhөө бүридэхэ. Мэдээжэ оршуулагша, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор Лубсан Доржиевич Шагдаров бидэ хоёр хүдэлхэ байнабди. Сэхыень хэлэхэдэ, оршуулгын иимэ албан түрүүшынхеэ эмхидхэгдээ бэшэ. 1952-1956 онуудта партиин обкомой пропагандын таhагай дэргэдэ марксизм-ленинизмын номуудые, брошюрануудые, партиин съезднүүдэй, Пленумүүдэй материалнуудые буряадшалха оршуулагшадай бүлэг хүдэлhэн юм. 1937-1941 онуудта "Буряад үнэн" hониной редактор байhан, мэдээжэ журналист Раднажаб Бадмаевич Бимбаев, хойшодоо эрдэмэй докторнууд болоhон Цырендаша Бадмаевич Будаев, Шираб Бодиевич Чимитдоржиев гурбан энэ бүлэгтэ хүдэлhэн байгаа.

Манай оршуулгын албан Буряад Республикын Президентын Зарлигуудые, Правительствын холын хараатай, удаан болзорой захиралтануудые, шиидхэбэринүүдые, Арадай Хуралай Тогтоолнуудые, Хуулинуудые, засагай зургаануудай ажал ябуулгада хабаатай бүхы материалнуудые, хэлсээнүүдые буряад хэлэн дээрэ оршуулха. Тэрэшэлэн хүнэй болон эрхэтэнэй сүлөөдэ, эрхэнүүдтэ, уялгануудта хабаатай Россин Федерациин Хуулинууд, тогтоолнууд буряад хэлэн дээрэ оршуулагдаха ёhотой. Ямар хуулиин актнуудые буряадшалхаб гэжэ Буряад Республикын Президент болон Правительствын, Арадай Хуралай түлөөлэгшэд тодорхойлхо байна. Тиихэдээ "Буряад Республикын арадуудай хэлэнүүд тухай" Буряад Республикын Хуулиин эрилтэнүүдтэ үндэhэлхэ зэргэтэй. Суглаанууд, зүблөөнүүд дээрэ засагай зургаануудай үнгэргэдэг бусад хэмжээ ябуулгануудта хүнүүдэй хэлhэн үгэнүүд, хэрэгтэй болоо hаань, гүрэнэй хэлэнүүд дээрэ - буряад болон ород хэлэнүүд дээрэ оршуулагдаха.

Оршуулгын албан республикын Президентын дэргэдэхи нэрэ томьёогой комисситай, үндэhэтэнэй политикын, ниитын нэгэдэлнүүдтэй холбооной асуудалнуудай талаар сектортэй харилсаа холбоотойгоор хүдэлхэ юм.

Түрүүшынээлжээндэ манай оршуулгын албан юу хэхэ, ямар ажал бэелүүлхэ ёhотойб гэхэдэ, Россин Федерациин Конституциие оршуулжа, брошюра болгожо гаргуулха, Буряад Республикын бүрин эрхэтэ байлга тухай Декларациие, "Буряад Республикын арадуудай хэлэнүүд тухай" Хуулиие, Буряад Республикын гүрэнэй hүлдэ тэмдэгүүд - Гүрэнэй герб, Гүрэнэй туг, Гүрэнэй гимн, ниислэл хото тухай Хуулинуудые буряад хэлэн дээрэ оршуулжа гаргаха байнабди. Буряад Республикын Конституци (Үндэhэн Хуули) оршуулагдажа, ород болон буряад хэлэнүүд дээрэ брошюра болгогдон гаргагданхай.

Түрэл хэлэмнай - түшэг хэшэгнай гэжэ дэмы хэлсэдэггүйбди. Тиимэhээ түгэсхэлдөө манай гайхамшагта поэт Дондок Улзытуевай "Буряад хэлэн" гэжэ шүлэгhөө хэдэн мүрнүүдые дурдаха дуран хүрэнэ:

Байгалай үhандал
арюун тунгалаг,
Басаганай миhэрэлдэл
урин налгай
буряад хэлэмнай.
Эртын манандал
үнжэгэн сагаан лэ,
Эхын альгандал
энэрхы дулаан лэ
буряад хэлэмнай.
Булагай үhандал
бузаргүй тунгалаг,
Бүгын нюдэндэл
буригүй hайхан лэ
буряад хэлэмнай.

Б-М. ЖИГЖИТОВ,
Буряад Республикын Президентын дэргэдэхи Олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй, партинууд ба ниитын эмхинүүдтэй холбооной талаар хорооной оршуулгын гүрэнэй албанай хүтэлбэрилэгшэ.

НАРАНАЙ ТОЛО ХАРАЖА, НАhАНАЙ ҮНДЭРЫЕ ДАБАЖА...

Эрдэмтэн Пильжид Нанзановна Бадмаева hая 80 наhанайнгаа ой тэмдэглэбэ. Үндэр наhан лэ гээшэ аабза, теэд энэ хүн урданайхидаал адли хүл хүнгэхэн, сарюухан зандаа ябана. Үхибүүн хаhань Октябриин хубисхалай үедэхи дүлэтэ жэлнүүдтэ үнгэрhэн юм. Хорёод онуудта Пильжид басаган хүгшэн аба Нанзан Лабхаровайда байжа, өөдөө үндыhэн. Нанзан үбгэжөөл аша басаганайнгаа hүбэлгэн ухаатайе мэдэрэн, ном үзэхэ хүсэлыень дэмжэhэн байгаа.

Басаган Баргажанай, Баян-Голой hургуулинуудта hуралсал гараад, 1932 ондо Улаан-Удын агрономическа багшанарай институдта орожо, эрхимээр нэгэдэхи курсда hуража байтараа болиhон юм. Шалтагааниинь гэхэдэ, түрэлхидынь ямаршье гэм зэмэгүйгөөр Баян-Голой колхозhоо гаргуулhаниинь басаганайнь hуралсалда тодхор болоhониинь тэрэ болоно. Тиибэшье П.Бадмаева hуралсалаа үргэлжэлүүлхэ шуналаа алданшгүй, Москва хото хүрэжэ, Г.Плехановай нэрэмжэтэ арадай ажахын дээдэ hургуулида эрхимээр шалгуулга баряад, дахинаа оюутан болоо.

П.Бадмаева 1940 ондо гартаа диплом баринхай, hөөргөө түрэл нютагаа бусажа ерэhэн юм. Залуу мэргэжэлтэн гурбан жэлдэ наймаанай газарнуудта хүдэлөөд, ОРС-ыг даргаар томилогдоо. Тэрэ сагта бэрхэ-бэрхэ комсомол залуушуулда үргэн харгын зам нээлгэтэй байhан гэжэ мэдэнэбди. Пильжид Бадмаева үшөө Москвада hураха үедөө 1934 ондо комсомолой гэшүүн болоhон байгаа. Дайнай эхилхын урда тээхэнэ партиин гэшүүн боложо, Улаан-Удын Советскэ районно советдэ депутадаар hунгагдаhан байна. 1943-1945 онуудта Москвада партийна дээдэ hургуулида hуралсал гараа. Нютагаймнай басаганай үсэд зоримгойгоор ороддожо, ондоо ургажа ябаhаниинь эндэл харагдана.

П.Н.Бадмаева дайнай hүүлээр гансал эрдэм шэнжэлэлгын ажал ябуулгада хам оробо. Тэрэ Улаан-Удын багшанарай, Новосибирскын кооперативно-худалдаа наймаанай дээдэ hургуулинуудта 30 жэлэй хугасаа соо багшаар ажаллаа. Теэд коммунист хүнэй үнэн сэхээр түрэл партидаа алба хэжэ ябаhаниинь ойлгосотой. 1953 ондо Эрхүүгэй гүрэнэй университедтэ "1926-1937 онуудта Буряад-Монголой республикадахи индустриализациин хүгжэлтэдэ партийна организациин хүдэлмэри ябуулhан тухай" гэhэн темээр диссертаци эрхимээр хамгаалжа, түүхын эрдэмэй кандидат болоо. Пильжид Нанзановна Бадмаева Баян-Гол нютагhаа гараhан эрдэмтэдэй дундаhаа эгээ түрүүшын кандидат болоно. Дээдэ hургуулинуудта ажаллажа байхадаа, олон брошюрануудые, номуудые бэшэжэ, хэблэлээр гаргуулhан байна. Тэрэ үедөө доцент Е.Е.Тармахановтай (мүнөө профессор) суг шэнжэлhэн хүдэлмэринүүдынь олон юм. Жэшээнь, "Улаан-Удын "Механлит" заводой коммунис ажалай бригаданууд", "Совет засагай тогтоhоор 40 жэлэй туршада БМАССР-тэ промышленна hалбариин хүгжэлтэ тухай" гэhэн хүдэлмэринүүдыень дурдалтай. Мүн лэ профессор Ф.А. Кудрявцевтай суг "Буряад АССР-эй түүхэ" гэhэн ном бэлдэлсэhэн юм.

Жараад онуудта доцент П.Н.Бадмаева хани нүхэр В.С.Даниловтай хамта Новосибирск хотын кооперативно-худалдаа наймаанай институдта багшалhан. Наhанайнь нүхэр Владимир Сагаханович Данилов бүхы хүсэ шадалаа, эрдэм мэдэсээ гүрэнэй болон ниитын ажалда зорюулhан юм. Харин Пильжид Нанзановна багшын ажалай хажуугаар олон жэлдэ хэрэглэгшэдэй кооперациин түүхэ тухай хэдэн олон материалнуудые шэнжэлжэ ябаhан байна. Кооперацы тухай бэшэгдэжэ барлагдаhан олон номууд доцент П.Н.Бадмаевагай суглуулбариин материалнуудаар гараhан. Пильжид Нанзановнагай хабаадалгатайгаар 1993 ондо хэблэгдэhэн "Буряад Республикын хэрэглэгшэдэй кооперацы" гэhэн ном гараа hэн.

КООПЕРАЦИИН советэй гэшүүн П.Н.Бадмаева Москва хотодо үнгэргэдэhэн зүблөөнүүдтэ оло дахин хабаадалсажа, мэдээжэ кооператорнууд С.Р.Завадовский, М.А. Слободников, С.П.Днепровский гэгшэдтэй уулзажа, тэдээнhээ туhатай зүбшэл заабаринуудые абадаг байгаа. Мүн Москва хотодо байhан кооперациин музейн хүтэлбэрилэгшэ Н. И. Дульбинова Пильжид Нанзановнатай суг иишэ ерэлсэжэ, Хурамхаанай, Баргажанай, Хяагтын, Сэлэнгын районуудаар ябажа, эндэхи кооператорнуудай ажал хэрэгээр hонирхожо ошоhон юм. Манай Улаан-Удэ хотодо кооператорнуудай музей хожомоо нээгдэhэн.

1970 ондо ниислэл хотын музейн хүдэлмэрилэгшэд дахинаа эндэ ерэжэ, Эрхүүгэй, Шэтын областынуудаар ябаhанай удаа, Агыш автономито округ хүроод, буряад кооперациин түрүүшын эмхидхэлшэ Бата-Далай Очировай басагантай уулзажа хөөрэлдэhэн юм. Б-Д.Очиров Россин 2-дохи Гүрэнэй Дүүмын депутат байхадаа, худалдаа наймаанай талаар ехэ ажал ябуулhан хүн. Мэдээжэ эрдэмтэн, ниитын ажал ябуулагша Э-Д.Ринчино Бата-Далай Очировай хэhэн ажалые үндэроор сэгнэhэн гэжэ мэдэнэбди. П.Н.Бадмаева Москваhаа ерэhэн мэргэжэлтэдтэй кооперациин хэрэгээр иишэ тиишээ ябахадаа, тон шухала хэрэгтэй материалнуудые суглуулhан байна.

Буряад ороондо анха түрүүшынхеэ кооперациин ажал эхилhэн хүнүүдэй дундаhаа Б-Д.Очиров, П.Д.Мурзин, М.Н.Богданов, Э-Д.Ринчино, П.Плешков-Базаров, Р.Тубчинов гэгшэдые нэн түрүүн нэрлэнэбди. Манай Улаан-Удэ хотодо потребкооперациин музей 1973 ондо нээгдэhэн. Тэрэ гэhэнhээ хойшо музейдэ шэнэ-шэнэ материалнууд суглуулагдажа байhаар. Мүнөө үедэ энэ музей худалдаа наймаанай-экономическа техникумэй дэргэдэ байрлана. Тэндэ олон тоото фото-зурагууд, документальна баримтануудтай hонирхолтой материалнууд, элдэбын баян экспонадууд бии. Эдэ бүгэдэ Пильжид Нанзановнагай болон бусад нүхэдэйнь хүсэл ороддолгоор суглуулагдаhан.

Олон жэлдэ ниитын ажал ябуулгада ороддосотойгоор хүдэлмэрилhэн П.Н.Бадмаева (Данилова) "1941-1945 онуудай Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үедэ шэн габьята ажалай түлөө" медаляар, Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотануудаар шагнагдаhан юм. Мүнөө Пильжид Нанзановна хэды үндэр наhатай болобошье, үхибүүдэйнгээ дунда ашанар, зээнэрээ харалсан, аза жаргалтай ажаhууна.

Бидэ, суг хүдэлhэн нүхэдынь, Пильжид Нанзановнагаа түрэhэн үдэроорнь амаршалаад, үшөөл олон жэлнүүдтэ бэе элүүр, үхибүүдтээ амгалан тайбан ажаhуухыень хүсэнэбди.

С. ОЧИРОВ,
түүхын эрдэмэй кандидат.

***ЗУРАГ ДЭЭРЭ:** ажалай ветеран, түүхын эрдэмэй кандидат Пильжид Нанзановна Бадмаева (Данилова).*

Д. АЛТАЕВАЙ фото.

соёлой hонин

"БАЯН ТАЛЫН АЯЛГА" - ТАЙЗАН ДЭЭРЭ

Республикымнай радиогоор гарагай долоон бүхэндэ зэдэлдэг "Баян талын аялга" гэhэн дамжуулгые хүлеэжэ ядан байдагнай, hонирхон шагнадагнай мэдээжэ. Теэд энэ дамжуулгые ямар хүн бэлдэдэг юм гэжэ дуулаашье hаа, олонхимнай тэрэниие нюдөөрөө хараагүй, танихашьегүй байдаг гээшэбди. Энэ дамжуулгые мүнөө Наталья Дымбрылова бэлдэдэг. Харин тэрэнэй урда тээ хорёод жэлэй туршада Даша Самбоцыренов гэжэ журналист бэлдэдэг байhан юм. Зүгөөр энэ хүн мүнөө бидэнэй дунда үгы. Тиигээшье hаань, тэрэнэй республикынгаа соёл болбосоролой хүгжэлтэдэ горитой хубитаяа оруулhые тэмдэглэн, ниислэл хотымнай олониитэ, соёлшод, нүхэдынь 60 жэлэйнь ойтой дашарамдуулан, ноябриин 15-да дурасхаалай үдэр үнгэргэбэ.

Оперо болон баледэй театрай тайзан дээрэ Д. Самбоцыреновэй дүрэ зураг үлгөөтэй байба. Буржагархан үhэтэй, нюдэндөө шэлтэй, залуухаанаар зурагдаhан Дашамнай бидэнэрэй сэдьхэлдэ тон уринаар харагдаба. Зал соо дуулдажа байhан хүгжэм "Баян талын аялга" гэжэ дамжуулгын эхилхэеэ байhые hануулна. Тиигэhээр байтар республикымнай Президентын болон Арадай Хуралай хэрэгүүдые эрхилэгшэ Р.Б. Гармаев тайзанда гаража, Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, СССР-эй телевидени болон радиогой отличник байhан Даша Самбоцыренович Самбоцыреновэй 60 жэлэйнь ойдо зорюулагдаhан дурасхаалай үдэртэ хабаадахаяа театр соо хамта буряад арадай дуунуудые гүйсэдхэжэ, шагнажа hуугшадые ехэтэ баясуулаа. Саян Раднаев, Леонид Шоболов, Хажидма Аюржанаева, Татьяна Шойдагбаева, Лидия Галсанова, Максим Раднаев, Батор Будаев болон бусад шэхэнэй шэмэг, сээжын зугаа болоhон дуунуудые дуулажа хужарлуулаа. Тэдэнэрэй дуулажа байхада, радиокомитедэй хүгжэмэй редактор Даша Самбоцыреновэй эмхидхэhэн "Баян талын аялга" зэдэлжэ байна гээшэ гү гэжэ hанахаар үе байгаа бэлэй...

Даша Самбоцыреновэй дурасхаалай үдэртэ зорюулан, дуу дуулаhан дуушан бүхэндэ Самбоцыреновтэнэй бүлынхид баглаа сэсэгүүдые барюулжал байгаа hэн.

В. ТОКТОХОЕВА.

ХЭДЭХЭН ҮГЭНҮҮДЭЭР

hүүлэй үедэ Улаан-Үдэ хотодо элдэб хотын циркын артистнар айлшалжа, уран бэлигээрээ Улаан-Үдын зониие, илангаяа эдир харагшадые баясуулдаг болонхой. hаяар гурбан хоногой туршада Хитадай Пекинэй үндэhэн циркын артистнар бэлиг шадабарияа Улаан-Үдын харагшадай халуун анхаралда дурадхаха юм.

Ноябрь hарын 22-то, 23-да, 24-дэ хотымнай "Дружба" кинотеатрта болохо Хитадай циркын программада элдэб орёо номернууд харуулагдаха байна. 100 гүрэнөөр айлшалжа, уран бэлигээ харуулhан Хитадай циркын концертнүүдтэ ноябриин 22-то (үдэрэй 15 сагта, үдэшын 18 сагта), харин 23-24-дэ (үдэрэй 14 сагта, үдэшын 17 сагта) харагшадые, хүүгэдые "Дружба" кинотеатр уринабди.

* * *

Хүршэ ажаhуудаг Эрхүүгэймнай Хүүхэлдэйн театр hаяар манай Улаан-Үдэ ерэжэ, зүжэгөө харуулха түсэбтэй юм. "Аистёнок" гэжэ нэрэтэй энэ театрай артистнар Л. Устиновай "Гурбан баабгай" гэhэн үльгэр (режиссёрынь Людвиг Устинов) манай хотын эдир харагшадта харуулха юм.

Мүнөө үеын ажабайдалтай холбоотой энэ үльгэр үдэрэй хоёр дахин - 10 сагта, 12 час 30 минутада харахаяа ерыт гэжэ үхибүүдтэ, мүн түрэлхидтэнь дуулганабди.

Эдэ зүжэгүүд "Үльгэр" театрай тайзан дээрэ табигдаха юм.

* * *

Үсэгэлдэр, ноябриин 19-дэ, филармониин зал соо РЦНТ-гэй дэргэдэхи "Магтаал" гэhэн фольклорно ансамблиин хүтэлбэрилэгшэ, Россин болон Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Алла Галдановна Балдаевагай зохёохы ажалай үдэшэ үнгэргэгдэhэн байна.

Түрэл нютагайнгаа зоной дуу хүгжэм, ёохор хатар дэлгэрүүлхэ хэрэгтэ ехэхэн хубитаяа оруулhан, холын оронуудта арга шадабарияа харуулhан ансамблиин хормейстерые тоонтыпхидынь, нүхэдынь, суг хүдэлдэг зониинь, шабинарынь халуунаар амаршалаа, hайхан үгэнүүдые хэлээ, аялга дуунуудые зэдэлүүлээ.

* * *

hаяхан дуу, хатарай "Байгал" ансамбль "Минии Буряад орон" гэhэн шэнэ программатаяа Сэлэнгын аймаг гастрольдо ошобо. Гусиноозёрск хотодо ансамблиинхид шэнэ программа харуулжа, олоной hонирхол татаба.

Б. ДОРЖИЕВА.

ДЭЛХЭЙН hОНИНОЙ ДЭЭЖЭhЭЭ

НЭГЭТЭЙДЭЭ УНШАА

Зүүн Хитадай Шаньдун провинщида түрэhэн эхир хүбүүн басаган хоёр гурбатайдаа торьдиhогүй hайнаар уншадаг байhанаараа дэлхэй дээрэхи эгээл эдир уншагшад боложо, Гиннессэй туйлалтануудай номдо орохон байна. Бүлэг багшанарай тэдэнэртэ ёhотой шалгалта хэхэдэнь, наяад номуудhаа дурадхагдаhан бүлэгүүдые хурданаар ба зүбөөр уншаhан, хитад 2,5 мянган иероглифуудые болон англи мянгаад үгэнүүдые ойлгохо байгаа. Тэдэнhээ байха ехэшүүлшье бултадаа иимэ байдагтүй ха юм.

Үхибүүдэй эсэгэнь - hургуулиин багша - тэдэнэйнгээ жэлтэй байхадаа уншажа hураhан тухайнь омогорхонгёор хөөрэдэг. Эхэ эсэгэнь үхибүүдтээ олон үльгэр уншажа үгэдэг, бэшэжэ hургадаг hэн ха. Түрэлхид нэгэтэ үхибүүдэйнгээ кухни соо газетэ үрдилдэжэ байжа уншахые дуулаад гайхажа, баярлахын ехээр баярлаhан юм.

"Эхо планеты" сэтгүүл хэрэглэн, В. ТОКТОХОЕВА хэблэлдэ бэлдэбэ.

Соносхол

Авиазаводой "Баня" буудалда модон гэрэй 2-дохи дабхарта 2 таhалгатай, уhаар дулаасуулагдадаггүй байра 15 миллион түхэригөөр гү, али таарамжатай сэнгээр худалдагдана.

Ул. Пролетарская 2, 6-дахи кварт., али 6-56-2-телефоноор хандагты.

ГАРМА ШОЙРОПОВИЧ ЖАНЧИПОВ

Буряад Республикын эрдэмэй габьяата ажал ябуулагша, ветеринарна эрдэмэй доктор, Буряадай хүдөө ажахын академиин профессор, дайнай ба ажалай ветеран Гарма Шойропович Жанчипов наhа бараба.

Гарма Жанчипов 1926 ондо Яруунын аймагай Зүүн-Үльдэргэ нютагай Хара-Хушуун гэжэ газарта дунда шадалтай малшан Шойробой Жанчибай бүлэдэ түрэhэн юм.

1942 ондо Нарhатын дунда hургуулиин 8 класс дүүргээд, нютагайнгаа Лениндэй нэрэмжэтэ колхоздо ажаллаба. 1943 ондо Улаан Армиин эзэргэдэ татагдажа, 1943-1945 онуудта Сталинградта, Доной галаар алба хэhэн юм.

Сэрэгэй албанhаа табигдаhаар, Гарма Шойропович түрэл колхоздоо тоо бүридхэгшоор ажаллажа, Нарhатын дунда hургуулиие дүүргээд, 1947 ондо Буряад-Монголой зооветеринарна институдай ветеринарна факультедтэ hуража эхилээ hэн. hуралсалайнгаа үедэ ниитын болон эрдэм шэнжэлгын хүдэлмэридэ эдэбхитэй ябаа.

Институдаа эрхимээр дүүргэhэн Гарма Жанчипов Москвагай ветеринарна академиин гистологиин кафедрын дэргэдэхи аспирантурада эльгээгдээд, тэрэнээ дүүргэжэ, биологиин эрдэмэй кандидадай диссертаци амжалтатайгаа хамгаалhан юм. 1958 онhоо түрэ институдтаа ажаллаха үедэ ассистентhээ эхилээд, кафедрын даагша хүрэтэрөө ургаа.

Г.Ш.Жанчипов 1974 ондо докторско диссертаци хамгаалаа. 1977 ондо гистологиин кафедрын профессорэй нэрэдэ хүртөө hэн.

Гарма Шойропович hүүлэй арба гаран жэлдэ анатомуудай, гистологууд болон эмбриологуудай (ВНОАГЭ) Бүхэсоюзна научнэй бүлгэмэй Буряадай отделениин харюусалгата секретарь, ветеринарна факультедэй методическа комиссиин түрүүлэгшэ, институдайнгаа эрдэм шэнжэлгын хүдэлмэринүүдэй редколлегиин гэшүүн ябаа. Мүн 5-дахи курсын куратор бэлэй.

Г.Ш.Жанчипов олон аспирантнуудые бэлдэжэ эрдэмэй кандидадууд болохо хэрэгтэнь аша туhаяа үзүүлhэн байна. Эрдэм шэнжэлгын темэнүүдээр тэрэнэй 50 гаран хүдэлмэринүүд элдэб журналнуудта, дээдэ hургуулинуудаа болон конференцинүүдэй согсолборинуудта хэблэгдэhэн юм.

Шэнжэлхы хүдэлмэринүүдэйнгээ дүнгүүдээр Гарма Шойропович Бүхэсоюзна болон Сибириин, Алас-Дурнын ехэ-ехэ зүблөөнүүдтэ элидхэл хэдэг hэн.

Түрэн түрын үмэнэ габьяатай байhанайнгаа түлөө Г.Ш.Жанчипов олон медальнуудаар, Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотануудаар, СССР-эй Дээдэ эрдэм hуралсалай министерствын, "Ажалдаа эрхим амжалтануудые туйлаhанай түлөө" тэмдэгээр шагнагдаhан, мүн "Буряадай АССР-эй эрдэм ухаанай габьята ажал ябуулагша" гэhэн хүндэтэ нэрэ зэргэ хүртэhэн юм.

Хурса бэлигтэй, ажалшаг түбшэн даруу абари зантай, энэрхы сэдьхэлтэй Гарма Шойропович Жанчипов саг hөөрөө урид алтан дэлхэйтээ хахасажа ошобо. Гэбэшье тэрэнэй гэрэлтэй hайхан дурасхаал түрэлхидэйнь, суг ажаллаhан нүхэдэйнь, шабинарайнь, нютагаархидайнь зүрхэ сэдьхэлдэ хэтэдээ hанагдан байхал.

Бүлэг нүхэдынь.

ХАБА ШАДАЛАА ХАРУУЛБА

Хоёр үдэрэй туршада Барханай соёлой байшан соо нютагай суута хүбүүн Гармажап Нимаевич Цыреновэй шанда хүртэхын түлөө дүрэ буляалдалгын барилдагаар мүрысөөн үнгэрөө. 1970- аад оноор хүдөө ажахын институдай оюутан ябаhан Гармажап Цыренов республикын, ороной элдэб мүрысөөнүүдтэ хабаадажа, илалтын амжалтануудые туйлаhан байна. Барагханай дундаhургуулидаhуража байхадань, дүрэ буляалдалгын барилдаанай тренернүүд Ш.О. Аханаев, Р.Х. Аймпилов гэгшэд эдир хүбүүнэй хүсэ шадал, барилдаха арга дүрьень сэгнэжэхибэсэй нюусануудта hургаhан гээшэ. Спортын уласхоорондын мастер Г.Н. Цыренов ургажа ябаhан залуушуулда жэшээ болохоор юм.

Тиимэhээ түрэл нютагтань үнгэргэгдэhэн мүрысөөндэ Баян-Голой, Уланай, Баргажанай, Аргатын болон бусад нютагуудай эдир барилдаашадые хабаадаа. Эрхим шанга тулалдаанай үедэ Аргатын хүбүүд онсо илгаржа, түрүү hуури ээлээ. 2-дохи hуурида дэрэнэйхид гараба. 3-дахиие Барханай барилдаашад ээлээ.

"Ариг Ус" гэhэн худалдаа наймаанай байшан (вице-президент Ж.Б.Будаев), Хурамхаанай колхозгэдэ энэ мүрысөөнэй спонсорнууд байба.

Энэл үедэ Түрэнэй Дүүмын депутат С.И. Найчукова Хурамхаанай аймагаар ажалаараа ябаhан байна. Тус мүрысөөндэ ерэжэ, барилдаашадые амаршалаад, олон зоной hанамжануудые шагнаа, асуудалнуудта харюусаа.

Мүрысөөнэй түгэсхэлдэ айлшадай анхаралда концерт наадан харуулгдаа.

Б. ДОНДУПОВ.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редактор А. Л. АНГАРХАЕВ.

РЕДАКЦИОННОКОЛЛЕГИ: С.Д.РИНЧИНОВ (редакторай орлогшо), Б-М.Ж.БАЛДАНОВ (харюусалгата секретарь), Р.Б. ГАРМАЕВ (Буряад Республикын Президентын ба Правительствын аппарат), Д.Д .СУНДАРОН (Буряад Республикын Арадай Хурал), таhагуудые даагшад: Г.Х.ДАШЕЕВА, Ц.Ц. ДОНДОГОЙ, С.Д.ОЧИРОВ, Т.В.САМБЯЛОВА , В.Н ЛИНГАЕВ (хэблэлэй директор).

Манай адрес: 670000, Улаан-Үдэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудаhан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэhэг 4317. Хэблэлдэ тушаагдаhан саг 17.00.

"Республиканска типографи" гэhэн АО-до газетэ хэблэгдээ. Директорэйнь телефон: 2-40-45. "Б-0079-дэхи номертойгоор бүридхэлдэ абтанхай. Заказ № 7892.

Редакциин телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмнын - 2-54-54, редакторай орлогшын- 2-68-08, харюусалгата секретарийн - 2-50-52, секретариадай - 2-62-62, таhагууд: үндэhэтэнэй болон политическэ асуудалнуудаар - 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, экономикын - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, соёлой болон түүхын - 2-60-21 (даагшань), 2-57-63, залуушуулай, оюутанай ажабайдалай болон олониитын хүдэлмэрийн - 2-54-93 (даагшань), 2-34-05, мэдээсэлэй болонг соносхолой 2-66-76, 2-67-81, корректорнуудэй - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-76.

" Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтери - 2-23-67, вахта - 2-35-95.